



Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Dopad subkultur na psychosociální vývoj adolescentů

Vypracoval: Filip Král
Vedoucí práce: PhDr. Marta Franclová, Ph.D.

České Budějovice 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci na téma "Dopad subkultur na psychosociální vývoj adolescentů" jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum

Podpis studenta

Poděkování

Děkuji tímto vedoucí bakalářské práce PhDr. Martě Franclové, Ph.D. za vedení mé bakalářské práce, odbornou pomoc, cenné rady a připomínky, které mi poskytla během zpracování bakalářské práce, ale hlavně za trpělivost. Dále děkuji všem respondentům za jejich ochotu a čas, který strávili vyplněním mého dotazníku. A v neposlední řadě děkuji celé své rodině, která mě v průběhu studia podporovala.

ANOTACE

Tato bakalářská práce je rozčleněna na dvě části: teoretickou a praktickou. Teoretická část se zabývá problematikou subkultur jako jev ovlivňující psychosociální vývoj mládeže. Popisuje vznik a typy jednotlivých vybraných subkultur vyskytujících se v současné době na území České republiky. Také zmiňuje pozitivní i negativní vliv subkultur na mládež. Přínos praktické části této práce spočívá ve zmapování orientace a příslušnosti mládeže k subkulturám v Táboře a Sezimově Ústí. Kvantitativní výzkum byl proveden pomocí dotazníkového šetření mezi žáky devátých tříd Základní školy Sezimovo Ústí 2, studenty Střední průmyslové školy strojní a stavební Tábor a studenty Středního odborného učiliště Tábor.

KLÍČOVÁ SLOVA

mládež, psychosociální vývoj, identita, kultura, subkultura, subkultury mládeže, sociální identita

TITLE

Impact of subcultures influencing the psychosocial development of adolescents.

ANNOTATION

This Bachelor Thesis is divided into parts, a theoretical and a practical one. The theoretical part focuses on the problems of subcultures thought as a feature influencing the psychosocial development of the youth. It forms the youth itself, its psychosocial development and the development of the identity in the period of adolescence, it also works with culture and subculture of our youth. My thesis describes the foundation and the types of the given subcultures operating currently in the Czech Republic. It also deals with both the positive and negative influences on the youth. The contribution of the practical part can be seen in mentioning the orientation and belonging of the youth to the subcultures in Tábor. The quantity research has been done by the questionnaires among the pupils of the Elementary school Sezimovo Ústí 2 and among the students of the Secondary technical school in Tábor.

KEYWORDS

youth, psychosocial development, identity, culture, subculture, youth subcultures, social identity.

Obsah

ÚVOD	6
TEORETICKÁ ČÁST	6
1 CHARAKTERISTIKA SUBKULTUR	6
1.1 Základní znaky subkultur	6
1.2 Historie subkultur a jejich zkoumání.....	8
1.3 Svět subkultur v kontextu většinové společnosti	10
2 OBDOBÍ ADOLESCENCE	12
2.1 Vymezení základních znaků adolescence	12
2.2 Formování identity v adolescenci.....	15
2.3 Význam mezilidských vztahů pro adolescenty	18
3 ADOLESCENTI VE VZTAHU K SUBKULTURÁM	21
3.1 Faktory vedoucí k atraktivitě subkultur u adolescentní mládeže	21
3.2 Rizika spojená s členstvím adolescenta v subkultuře.....	22
3.3 Vybrané subkultury vyhledávané českými adolescenty.....	24
PRAKTICKÁ ČÁST	29
4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	29
4.1 Cíl výzkumného šetření.....	29
4.2 Metodologie výzkumného šetření	30
4.3 Výzkumný vzorek	32
4.4 Výsledky výzkumného šetření	33
4.4.1 Ověření hypotéz.....	47
5 DISKUSE	50
SEZNAM LITERATURY	54
SEZNAM OBRÁZKŮ	59
SEZNAM GRAFŮ	59
SEZNAM TABULEK	59
Příloha č. 1: Dotazník.....	60

ÚVOD

TEORETICKÁ ČÁST

1 CHARAKTERISTIKA SUBKULTUR

Jasně definovat, co je to subkultura, není podle Smolíka¹ možné, neboť dílčí definice se vždy opírají o vybranou skupinu populace a při vymezení jejích charakteristik je vždy vycházeno z atributů patřících ke zvolené a zkoumané subkultuře.

V následující kapitole se i přes tyto obtíže zabývá tím, co je to subkultura a jaké jsou její hlavní znaky. Stručně přibližujeme počátky vzniku subkultur a popisujeme také specifika subkultur, s ohledem na jejich postavení ve společnosti.

1.1 Základní znaky subkultur

Pojem subkultura se vztahuje k „variantám kultury, které jsou manifestovány určitým segmentem populace. Subkultury se nevyznačují jedním či dvěma specifickými rysy – vytvářejí relativně kohezní sociální systém. Jsou vlastním světem uvnitř světa většího, zastoupeného národní kulturou.“² Subkultura vzniká v rámci většího celku, tj. kultury, která dle širšího pojetí zahrnuje vše, co člověk utváří, ať již se jedná o materiální věci, nebo tvorbu duchovní, a dle užšího pojetí se vztahuje především k chování určitého společenství jedinců – v tomto pojetí tvoří kulturu např. zvyklosti, symboly, sdílené hodnotové systémy apod.³

Smolík⁴ upozorňuje, že tento pojem není všemi odborníky přijímán, neboť předpona „sub“ indikuje nižší postavení dané skupiny oproti hlavní, mainstreamové společnosti. Jak autor dále uvádí, dle Barkera byly subkultury v minulosti spojovány především s deviantní kulturou a někteří sociologové či jiní vědci navrhnou namísto termínu subkultura užívat např. pojem okrajová kultura.

¹ SMOLÍK, Josef. *Subkultury mládeže*. Praha: Grada, 2010, s. 30.

² Komarovsky, Sargent, 1949, In JENKS, Chris. *Subculture: The Fragmentation of the Social*. Londýn: Sage, 2005, s. 7.

³ KUTNOHORSKÁ, Jana. *Multikulturální ošetřovatelství*. Praha: Grada, 2013, s. 23-24.

⁴ SMOLÍK, Josef. *Subkultury mládeže*. Praha: Grada, 2010, s. 31.

Zatímco v minulosti se členové subkultur setkávali tváří v tvář a tyto vzájemné interakce byly pro fungování těchto skupin klíčové (ať již se jednalo o setkání v klubech, na ulici či festivalech), v současné době dochází ke vzájemnému kontaktu mezi těmito osobami velmi často jen v prostředí virtuálním, případně právě v tomto světě se některé subkultury formují a výlučně v něm existují.⁵

Ať již je však prostředí, v němž se členové subkultur potkávají, jakékoliv, u subkultur je možné identifikovat dílčí znaky, které jsou většinou z nich společné. Kolářová, Oravcová⁶ uvádějí přehled těch nejvýznamnějších, k nimž patří zejména následující prvky:

- subkultury je možné chápat jako volbu alternativního životního stylu;
- do světa subkultur se promítá politické uspořádání, resp. chápání subkultur je významně ovlivněno politickými snahami těch osob, které s daným konceptem pracují;
- na utváření subkultur, ale i jejich vnímání většinovou společností, se podílejí také média;
- subkultury se vyznačují specifickým slangem, hudbou, kterou její příslušníci poslouchají a uznávají, oblečením, které daní jedinci nosí. Těmito atributy se subkultura vymezuje proti ostatním skupinám existujících ve společnosti;
- pro subkultury je typické opoziční a odmítající chování, ať již vůči společnosti, nebo některým jejím členům (jedná se např. o revoltu dospívajících vůči rodičům). Tento odpor může být zacílen na sociální změnu a jeho významy se často vyjadřují v termínech, jakými jsou např. rasa, třída či gender. S tím souvisí velmi častá odmítavá reakce většinové společnosti vůči aktivitám subkultur;
- subkultury obývají určitou část prostoru (tím mohou být ulice, nebo síť informací na internetu);
- subkultury jsou tvůrci hodnot. Základem je autenticita, která je v opozici vůči masové kultuře;
- subkultury se utvářejí mimo domov a rodiny.

⁵ ČERNÁ, Alena, ŠMAHEL, David. Sebepoškozování v adolescenci: kontext reálného versus virtuálního prostředí a subkultur Emo a Gothic. *E-psychologie*. 2009, s. 29.

⁶ KOLÁŘOVÁ, Marta, ORAVCOVÁ, Anna (ed.). *Revolta stylem: hudební subkultury mládeže v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství: Sociologický ústav AV, 2011, s. 15-17.

Džambazovič⁷ je toho názoru, že v současné době neexistuje žádná subkultura, která by mohla charakterizovat jednu generaci. V dnešním moderním světě vedle sebe existuje velké množství subkultur, které jsou navíc podle autora v různých podobách recyklovány. Tyto neustálé změny a nestálost vedou k tomu, že je dnes velmi obtížné od sebe jednotlivé subkultury odlišit. Mnohdy sdílejí stejné ideje, jejich členové pocházejí ze stejných či podobných sociálních poměrů, používají podobné nebo stejné vyjadřovací prostředky. Jediným jejich identifikačním znakem je tak podle autora patrně jejich názor, přesvědčení, které členy subkultury sdružuje. Jak autor dále uvádí, subkultury mládeže nemají jasné kontury a ani je v současné době nepotřebují. Subkultury se dnes nemusí striktně vymezovat vůči okolnímu světu. Jejich částečná otevřenost vůči nově příchozím naopak umožňuje rozšiřování subkultur – ty jsou pak v mainstreamové společnosti více vidět či slyšet.

Dle Vaníčkové, Hynčici, Votavové⁸ subkultury mohou většinou společnosti obohatit o nové trendy a je tedy žádoucí, aby byly společností tolerovány. Děje-li se tak, lze tento přístup mainstreamové společnosti považovat za indikátor demokracie v ní.

1.2 Historie subkultur a jejich zkoumání

V obecné rovině je vznik subkultur spojován se sdružováním jedinců, kteří sdíleli určitý světonázor, ale i obdobné problémy. Tato blízkost vede k vlastnímu, avšak zároveň skupinově sdílenému pohledu na svět a společnost v něm, tj. k jednotnému pohledu na tzv. sociální realitu. Základem pro vznik subkultur se tak stává řešení problémů, které jsou společné určitému kolektivu osob.⁹

Hebdige¹⁰ spojuje počátky vzniku subkultur s obdobím po druhé světové válce. Jednalo se o období velkého společenského rozvratu. Města se začala proměňovat. V Británii byly zničeny řadové zástavby, zanikaly nárožní obchody. Tím, jak zanikal tradiční způsob života, začal zanikat i určitý způsob života. Jednotlivé společenské třídy však existovaly stále. V návaznosti na nárůst bohatství mezi běžným obyvatelstvem

⁷ DŽAMBAZOVIČ, Roman. Nové možnosti interpretácie mládežnickej subkultury. In *Subkultúry mládeže*, 1999, s. 11.

⁸ VANÍČKOVÁ, Eva, HYNČICA, Viktor, VOTAVOVÁ, Jana. *Násilí namířené proti sobě samému u teenagerské populace*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – 3. lékařská fakulta, 2010, s. 23.

⁹ SMOLÍK, Josef. *Subkultury mládeže*. Praha: Grada, 2010, s. 32.

¹⁰ HEBDIGE, Dick. *Subkultura a styl*. Praha: Dauphin: Volvox Globator, 2012, s. 118-120.

začala narůstat také kupní síla mládeže. Dle stejného zdroje v této populaci mladých začala vznikat tzv. generační vědomí. Mládež se tak začala stávat jakousi pomyslnou novou třídou.

Hebdige¹¹ také uvádí teorii Cohena, který zkoumal subkultury mods, teds (Teddy Boys) a skinheadů a dospěl k názoru, že velkým motivem pro vznik těchto skupin, ale subkultur obecně, byla snaha adolescentů vyjádřit, ale především vyřešit rozpory, které byly ukryté v rodičovské kultuře. Rodiče a jejich potomci si s sebou nesli z poválečné éry obdobné zkušenosti, avšak tyto odlišně prožívali, a především odlišně interpretovali.

Subkultury se dostaly do centra zájmu badatelů, ale i širší veřejnosti, poté, co je začali studovat vědci z univerzity v Chicagu. Haenfler¹² připomíná, že na počátku dvacátého století bylo v Chicagu, stejně jako v jiných velkých městech v USA, velké množství imigrantů, kteří pracovali v dolech, továrnách nebo menších obchodech. S tím však mezi tamním obyvatelstvem začaly narůstat sociální problémy, včetně kriminality a delikvence. Chicagští vědci pohlíželi na vznik subkultur právě v kontextu těchto sociálních jevů.

Na první studie chicagské školy navázaly další badatelé. Smolík¹³ rozlišuje celkem čtyři generace této školy, přičemž každá z nich se zaměřila na jinou výše soudobé společnosti, jiný druh subkultur. Chicago se stalo pro tyto badatele výzkumnou laboratoří, výzkumy se odehrávaly v terénu. Zpočátku byli studováni imigranti (např. polští), ale i další skupiny obyvatel žijících na okraji většinové společnosti (např. bezdomovci). Později se výzkum soustředil i na menší, specifické skupiny obyvatel. V rámci třetí vlny chicagské školy zkoumal např. Cressey taxi taneční klub, tj. místo, v němž si muži předpláceli tanec s mladými ženami, Cohen delikventní subkulturu.

Kromě chicagské školy je se studiem subkultur spojována také britská birminghamská škola, konkrétně Centrum pro současná kulturní studia (CCCS), která zaznamenala největší rozmach v 60. letech minulého století. V Británii se vědci zabývali subkulturami v kontextu sociálních tříd, jak již bylo uvedeno výše. Škola CCCS

¹¹ HEBDIGE, Dick. *Subkultura a styl*. Praha: Dauphin: Volvox Globator, 2012, s. 123-125.

¹² HAENFLER, Ross. *Subcultures: The Basics*. New York: Routledge, 2014, s. 3.

¹³ SMOLÍK, Josef. *Subkultury mládeže*. Praha: Grada, 2010, s. 62-65.

se zaměřovala velkou měrou na detailní studium dílčích subkultur – tj. pozornost byla věnována způsobu oblékání, preferenci hudby, hodnotám subkultur či vlivu médií na ně.¹⁴

Od devadesátých let hovoříme o tzv. post-subkulturních teoriích. Vědci se zaměřili především na hudební subkultury. Začalo docházet také ke kritice dřívějších teorií. Navrženy byly nové koncepty – namísto subkultur byly a stále jsou užívány jiné termíny, jako např. scéna či kmen. Daleko více než tomu bylo např. v koncepcích CCCS byla věnována pozornost otázce konzumního způsobu života, možnostem trávení volného času.¹⁵ Studium subkultur přestalo být záležitostí dvou hlavních škol. Začali se jím zabývat vědci z různých zemí. V českých odborných kruzích můžeme vnímat zájem o tento fenomén ve větší míře až od 90. let. Nárůst pozornosti o tuto problematiku je patrný zejména v posledních letech, pravděpodobně i v návaznosti na skutečnost, že nové subkultury vznikají velmi rychle a jejich členové jsou mnohdy nepřehlédnutelní v davu. Blíže se popisu některých subkultur věnujeme v podkapitole 3.3.

1.3 Svět subkultur v kontextu většinové společnosti

Piercing v nose či jinde na těle, masivní tetování nebo „čiro“ na hlavě již dávno nejsou tradičními rozpoznávacími znaky jednotlivých subkultur. Je jich tak velké množství, že pravděpodobně jen odborníci, kteří se jimi zabývají, dokáží všechny nebo většinu existujících subkultur vyjmenovat.

K propagaci subkultur ve většinové společnosti slouží média. Dle Smolíka¹⁶ mají média velký vliv na utváření některých subkultur a zároveň platí, že subkultury jsou oblíbeným objektem zájmu médií. Česká média dle tohoto zdroje o nich mnohdy referují zkresleně a mnohdy případné problémy, které jsou v souvislosti se subkulturami zmiňovány, samy iniciují a vytvářejí.

Haenfler¹⁷ vysvětluje Cohenův termín „*morální panika*“, který je se subkulturami a médii úzce spjat. Média podle Cohena své reakce na potenciální hrozby vycházející od subkultur přehánějí. Subkultury jsou tak v médiích často prezentovány jako zlo,

¹⁴ SMOLÍK, Josef. *Subkultury mládeže*. Praha: Grada, 2010, s. 73-75.

¹⁵ HAENFLER, Ross. *Subcultures: The Basics*. New York: Routledge, 2014, s. 10-11.

¹⁶ SMOLÍK, Josef. *Subkultury mládeže*. Praha: Grada, 2010, s. 91.

¹⁷ HAENFLER, Ross. *Subcultures: The Basics*. New York: Routledge, 2014, s. 9.

jsou spojovány s morálním úpadkem společnosti a je v nich spatřována příčina mnoha společensky nežádoucích jevů.

Otázkou zůstává, jaký vliv skutečně subkultury na většinovou společnost mají a taktéž jaký je jejich vliv na soudobou mládež. Ta je označována jako generace Y (analogicky k předchozí generaci X, kterou dle Horváthové, Bláhy, Čopíkové¹⁸ tvoří jedinci narození mezi roky 1965-1981, tj. v České republice se jedná o tzv. Husákovy děti. Dle autorů, kteří vycházejí z mnoha výzkumných studií, je generace X tvořena lidmi, kteří chtějí pracovat a pracují hodně. Mají rádi jistoty, neradi se zadlužují. Jsou nezávislí, ambiciózní. Jejich pohled na svět je spíše pesimistický). Generace Y je tvořena jedinci narozenými mezi roky 1982-1995 (někdy je uváděn jako hraniční rok 2000) a jak uvádí Tomeš,¹⁹ jedná se o mladé jedince, jejichž svět je v mnohém ovlivněn internetem a moderními technologiemi. Jestliže generace X byla konfrontována s fenomény jako byla studená válka, vzestup tvrdých drog či šíření AIDS, generace Y se s ničím tak dramatickým nesetkala – je tedy bezstarostná, nechce tolik pracovat, raději volí práci z domova či volnou pracovní dobu. Lidé z generace Y pracují i za menší plat, pokud je jejich práce naplňuje – velmi často volí ke studiu humanitní obory, i když jejich uplatnění na trhu práce v důsledku tohoto studia může být nižší. Chtějí však rozšiřovat své obzory.

Jonáš²⁰ se dotazoval několika mladých lidí z generace Y, jak vnímají subkultury kolem sebe a co subkultury do jejich života a světa přinášejí. Z této ankety vyplynulo, že mnozí z této generace se nikam nezařazují. Poslouchají hudbu napříč žánry, to, co se jim líbí, nepotřebují společně s její preferencí někam patřit. Dle oslovených respondentů na tuto změnu může mít vliv internet, který se vyznačuje velkou otevřeností, „neškatulkuje“. K prezentaci sama sebe dnes tak generaci Y více a dostatečně slouží sociální sítě, nepotřebují subkultury. Jak jedna z oslovených studentek odpověděla: „*Jsme hrozný individualisti a děláme si, co chceme.*“

¹⁸ HORVÁTHOVÁ, Petra, BLÁHA, Jiří, ČOPÍKOVÁ, Andrea. *Řízení lidských zdrojů: nové trendy*. Praha: Management Press, 2016, s. 135-137.

¹⁹ TOMEŠ, Michal. *Je generace Y zhouba nebo spása?* [online].

²⁰ ZBOŘIL, Jonáš. *Generace Y nepotřebuje subkultury*. [online].

2 OBDOBÍ ADOLESCENCE

Uváděli jsme, že subkultury jsou světem samy o sobě. Tento svět mimo jiné umožňuje jedinci lépe porozumět sama sobě, poznat své osobnostní rysy, silné a slabé stránky. Hledání sebe sama, své identity a přijetí této identity je vývojovým úkolem adolescence. Není tedy překvapující, že právě adolescenti tvoří nejpočetnější skupiny v rámci jednotlivých subkultur a ve výzkumném šetření, které je blíže popsáno ve čtvrté kapitole práce, jsme se tedy zaměřili na zkoumání dopadu subkultur na jedince nacházející se v adolescenci.

Abychom lépe porozuměli, proč je právě pro adolescenty členství v subkulturách atraktivní, ve druhé kapitole práce se tomuto vývojovému období věnujeme detailněji. Popisujeme klíčové změny, které jsou s adolescencí spojeny, zabýváme se vývojem identity jedince a v závěru kapitoly je pojednáno o významu mezilidských vztahů, zejména vztahů vrstevnických, pro osobnost dospívajícího.

2.1 Vymezení základních znaků adolescence

Adolescenci charakterizuje Vágnerová²¹ jako „*období hledání a přehodnocování, v němž má jedinec zvládnout vlastní proměnu, dosáhnout přijatelného sociálního postavení a vytvořit si subjektivně uspokojivou, zralejší formu vlastní identity.*“

Adolescenci je řazena do tzv. období dospívání, které se člení na pubescenci a adolescenci. Dospívající jedinec tak může být i dítě věkově spadající do fáze pubescence – v naší práci však budeme užívat termín „dospívající“ jako synonymum pro jedince adolescentního.

Počátek adolescence bývá u obou pohlaví odlišný. U dívek začíná adolescence přibližně kolem 16. roku věku, u chlapců o rok později. Vývojové rozdíly, které jsou u obou pohlaví patrné, se na konci dospívání srovnávají. Konec adolescence není možné přesně vymezit. Dosažení dospělosti není považováno za ukončení

²¹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 367.

adolescence. Tato hranice se posouvá, dle měnících se požadavků společnosti na dospívající. Nejčastěji je spojován konec adolescence s věkem 20-22 let.²²

Termín adolescence pochází z latinského slova „*adolescere*“, což znamená dorůstat, dospívat či mohutnět.²³ Je zřejmé, že adolescenci můžeme chápat i jako uvedené zmohutnění, a to nejen ve smyslu nárůstu tělesného, ale především ve smyslu „zmohutnění“ veškerých vlastností jedince, včetně oblasti kognice a morálky. Dospívající, jak bude uvedeno dále v textu, téměř dosahuje vrcholu svých poznávacích schopností a dovedností, ale nezřídka i pomyslného vrcholu v oblasti charakterové. Proto je někdy obtížné „diskutovat“ s adolescenty, neboť ti jsou pyšní na své nově získané schopnosti, znalosti a dovednosti, a jsou mnohdy také přesvědčeni o své neomylnosti a právu jednat v souladu s tím, co oni sami považují za správné a vhodné.

Jak uvádí Sedláčková,²⁴ k adolescenci patří dva mezníky. První z nich stojí na jejím počátku a je zastoupen ukončením povinné školní docházky. Druhý mezník je spojen s ukončením adolescence a týká se dovršení profesní přípravy jedince. Domníváme se však, že s proměnou společnosti se tento mezník posouvá až do období dospělosti. Mnozí jedinci setrvávají v psychosociálním moratoriu adolescence, neopouštějí své primární rodiny, studují mnoho škol a prodlužují si tak dobu, kdy se budou muset rozhodnout, jakému povolání se chtějí v budoucnu věnovat.

V tomto ohledu je situace jednoznačnější v méně vyspělých společnostech. V nich většinou není dospívání pojímáno jako samostatné vývojové období. Jedinec je dítětem a vzápětí se stává dospělým, většinou po realizaci některého z iniciačních rituálů, kdy např. chlapec prokáže svoji odvahu a sílu a v rámci příslušného rituálu mu jsou předány symboly dospělosti.²⁵

S adolescencí, ale i předchozí pubescencí, jsou spojeny výrazné tělesné změny, které jsou patrné i vnějšímu pozorovateli. Tělesná proměna vyvolává četné reakce okolí. V tomto ohledu je velmi důležité, jak jedinec tyto změny prožívá a přijímá, neboť vzhled je pro adolescenty velmi významný a mimo jiné tvoří podstatnou část identity jedince.

²² ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka et al. *Přehled vývojové psychologie. 2.*, nezm. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003, s. 111.

²³ ŠTEFKOVÁ, Martina, DOLEJŠ, Martin. *Resilience u adolescentů v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016, s. 17.

²⁴ SEDLÁČKOVÁ, Daniela. *Rozvoj zdravého sebevědomí žáka.* Praha: Grada, 2009, s. 31.

²⁵ LANGMEIER, Josef, KREJČÍROVÁ, Dana. *Vývojová psychologie. 2.*, aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, s. 146.

Setkává-li se tak dospívající s negativními odezvami ze strany okolí, má to značný dopad na jeho sebehodnocení a sebepojetí. Zároveň platí, že tělesný vývoj, stejně jako vývoj psychický, je individuální. Dívky dospívají dříve, jejich sekundární pohlavní znaky jsou nápadnější. Zejména rodiče se často obávají, že jejich fyzicky vyspělá dcera začne být velmi brzy sexuálně aktivní. I pro samotné dívky jsou mnohdy tělesné proměny přítěží, zejména nejsou-li na ně připraveny, či se setkávají např. se sexuálními narážkami ze strany vrstevníků. Tělesná proměna chlapců je ze sociálního hlediska spojena především s růstem a rozvojem svalů.²⁶

Sedláčková²⁷ upozorňuje na skutečnost, že se adolescenti nezdědka porovnávají s ideálem krásy, nebo jakýmsi pomyslným standardem atraktivity. Tělesné vzezření stojí v centru zájmu pozornosti dospívajícího a pro dokonalý vzhled jsou mladiství ochotni učinit mnohé.

Je obecně známé, že právě v adolescenci se zejména dívky začínají potýkat s poruchami příjmu potravy, v jejichž pozadí je touha vypadat dokonale. Psychoanalýza spojuje mentální anorexii s nevědomým konfliktem dívky s matkou, snahou konkurovat jí a být tak perfektní. Opustíme-li psychoanalytický pohled, jako další vysvětlení poruch příjmu potravy nabízí Morrison-Valfre²⁸ silný vrstevnický vliv, ale i působení médií na sebepojetí adolescenta. Tělesný vzhled také bývá významným identifikačním prvkem spojujícím adolescenta s určitým druhem subkultury (o této problematice je více pojednáno ve třetí kapitole).

Co se týče kognitivních změn, období adolescence je možné podle Macka²⁹ charakterizovat jako období utváření formálních operací. Jedinec je schopen abstraktního myšlení, s abstraktními pojmy dokáže operovat, objevuje se i schopnost sebereflexe. Adolescenti podle autora velmi rádi experimentují s pojmy z oblasti sociální, morální, filosofické, duchovní apod. Dochází také k nárůstu informací uložených v dlouhodobé paměti, pozornost je efektivnější. V důsledku všech těchto změn se zdokonaluje i samotný proces zpracování příchozích informací. To vše zvyšuje vědomí kompetence

²⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 373-374.

²⁷ SEDLÁČKOVÁ, Daniela. *Rozvoj zdravého sebevědomí žáka*. Praha: Grada, 2009, s. 31.

²⁸ MORRISON-VALFRE, Michelle. *Foundations of Mental Health Care*. 5th ed. Missouri: Elsevier, 2013, s. 162.

²⁹ MACEK, Petr. *Adolescence*. Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 2003, s. 46-47.

jedince, účelnost řešení dílčích problémů. Adolescent si s nově nabytými dovednostmi více věří, posiluje se jeho autonomie a vědomí vlastní hodnoty.

Vágnerová³⁰ uvádí typické znaky způsobu myšlení adolescentů, které zformuloval v roce 1991 D. Keating a které jsou následující:

- připouštění různých možností: dospívající je schopen uvažovat o mnoha aspektech téže situace, což mu umožňuje lépe se vcítit do myšlení druhých a nahlížet na daný jev i z pohledu někoho jiného, než je on sám;
- systematictější uvažování: mimo jiné je adolescent schopen v mysli pracovat s hypotézami, a ty postupnými kroky vyvracet či potvrzovat. Pokud mladšímu školákovi stačilo najít jedno řešení, adolescent se pouze s jednou možností nespokojí. Nezřídka odbíhá z reality do abstraktních úvah a může přicházet i s novými, neotřelými nápady;
- experimentování s vlastními úvahami: myšlení adolescentů je flexibilnější. Myšlenky dospívající různě kombinují a propojují, což umožňuje další rozvoj kognitivních schopností.

2.2 Formování identity v adolescenci

Dle Raka, Matyáše a Říhy³¹ je identita klíčovou podmínkou existence každého jedince, a to v tom smyslu, že jedinec je sám sebou a není nikým jiným, nemůže být ztotožněn s nikým jiným. Identitu můžeme podle autorů chápat jako kombinaci „*biologických i psychických, vrozených a získaných individuálních a specifických vlastností a schopnosti vnímat sám sebe. Další rozvoj osobnosti je závislý právě na schopnosti vnímání své vlastní identity.*“ Z psychologického hlediska se dle autorů jedná o uvědomění si své vlastní osoby, svého Já. I když se vědomí mění, pořád je jedinec stále stejnou osobou. Zároveň však dle stejného zdroje může jedinec v určité části svého života svoji identitu ztratit, nebo se jeho identita mění – např. právě v adolescenci.

³⁰ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 381-382.

³¹ RAK, Roman, MATYÁŠ, Vašek, ŘÍHA, Zdeněk. *Biometrie a identita člověka ve forenzních a komerčních aplikacích*. Praha: Grada, 2008, s. 39.

Dle Vágnerové³² dospívající v procesu vytváření své identity hledá, kým by mohl být, resp. kým chce být, jaký chce být. Zkoumá tedy různé alternativy, vyhodnocuje je, experimentuje s nimi. Vychází ze svého původního sebepojetí, hodnotí své dosavadní role a hledá sám sebe v kontextu všech těchto proměnných.

Identita není jen jedna, resp. odborníci hovoří i o tzv. ideální identitě. Pro dospívající je, jak již bylo uvedeno, velmi důležité, jak jsou vnímáni svým okolím, zejména těmi osobami, které jsou pro ně samotné významné. Dospívající touží po pozitivním přijetí a přeje si tak dosáhnout ideální identity, kterou představují společenské normy, uznávané vzorce chování či jiné atributy osobnosti.³³

Vágnerová³⁴ uvádí koncepci Josselsonové z roku 1980, v níž jsou popsány čtyři následující fáze procesu vytváření vlastní identity:

- fáze diferenciacce: jedinec si na prahu dospívání začíná uvědomovat, že je svébytnou osobností, lišící se od ostatních jedinců. Soustředí se sám na sebe, srovnává se s jinými lidmi, zároveň se však chce odlišit od svých rodičů. Dospívající je svými rodiči zklamán – v jeho očích již nejsou tak dobří a všemocní, jak se domníval dříve. Přeje si, aby jeho rodiče byli ideální, zároveň si však uvědomuje, že to není možné – pokud tedy nejsou dokonalí, kritizuje je;
- fáze experimentace: tato fáze nastává na přelomu rané a pozdní adolescence. Jedinec se odmítá podřizovat dospělým, více se váže na vrstevníky. Rady rodičů odmítá jako hloupé a zbytečné. Někdy mohou adolescenti odmítat úplně všechno, včetně doporučení týkajících se profesní orientace;
- fáze postupné stabilizace: v pozdní adolescenci se stabilizují vztahy dospívajícího se svými rodiči. Svoji krizi si již dospívající prošel, nepotřebuje s rodiči jít tak často do konfrontace, případně se jedinec bojí naprosté separace – prožívaná nejistota jej vrací zpět do rodiny;
- fáze psychického osamostatnění: tato fáze může nastat až v mladé dospělosti. Jedinec si vytváří určitou podobu vlastní identity, která sjednocuje jeho minulost i budoucnost a dává jeho životu řád a smysl.

³² VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 461.

³³ SEDLÁČKOVÁ, Daniela. *Rozvoj zdravého sebevědomí žáka*. Praha: Grada, 2009, s. 29.

³⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 461-463.

Období formování identity je obdobím složitým. Identita není totožná se Self neboli Já. Přestože rodiče přestávají být pro dospívající vzory, neznamená to, že pro adolescenty není důležité, co se v jejich vztahu s rodiči děje. Rozdíl mezi identitou a Self, ale taktéž způsob prožívání sama sebe adolescentem popisují Harter a Marold³⁵ na následujícím ilustrativním příkladu vnitřní řeči adolescenta: „*Dívám se do zrcadla a většinou se mi nelíbí, co v něm vidím. Nejsem spokojený s tím, jak vypadám (fyzická identita). Nemám rád sám sebe jako osobu (Self). Jsem z toho depresivní a rozhozený. Moje rodina mne odmítla (vztahová identita), takže se cítím mizerně (Self). Moje matka není na mé straně, protože nežiji tak, jak si představuje. Když dostávám ve škole jedničky, je milá a je na mě i pyšná... ale když jedničky nenosím, neschvaluje to (akademická a vztahová identita)... často mi říká, že nic nedokážu a já si to už také začínám myslet (Self). Vždycky pro mě bylo důležité mít ve škole dobré výsledky (akademická identita), ale teď si začínám myslet, že se k ničemu nehodím.*“

Ne vždy však jedinec prochází dlouhým hledáním sebe sama. Výrost a Slaměník³⁶ uvádějí teorii různých stavů identity, kterou vytvořil James E. Marcia (viz obr. č. 1).

Obr. 1 Stav identity podle Jamese E. Marcii

		Závazky identity	
		přítomné	nepřítomné
Krise identity	přítomná	dosažení identity	moratorium identity
	nepřítomná	předčasné uzavření identity	difúznost identity

Zdroj: Výrost a Slaměník³⁷

Marcia předpokládal, že nejprve se jedinec v procesu formování své vlastní identity nachází ve stavu difúzním (identita se ještě neformuje), poté následuje stav předčasného uzavření identity (jedinec převezme nejčastěji užívanou a propagovanou formu identity), který však není stavem definitivním, nýbrž předstupněm moratoria, tj. fáze experimentování s různými formami identity. Poslední stupeň představuje dosažení identity.³⁸ Takto popsaný vývoj identity je však vhodné chápat

³⁵ Harter, Marold, 1994, In BRINTHAUPT, Thomas B., LIPKA, Richard P. (eds.). *Understanding Early Adolescent Self and Identity: Applications and Interventions*. Albany: State University of New York Press, 2002, s. 44.

³⁶ VÝROST, Jozef, SLAMĚNÍK, Ivan. *Sociální psychologie. 2.*, přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008, s. 116.

³⁷ VÝROST, Jozef, SLAMĚNÍK, Ivan. *Sociální psychologie. 2.*, přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008, s. 116.

³⁸ VÝROST, Jozef, SLAMĚNÍK, Ivan. *Sociální psychologie. 2.*, přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008, s. 116.

pouze jako teoretický koncept. Dle Vágnerové³⁹ mnozí adolescenti předčasně ukončí hledání své optimální identity a vývojově ustrnou ve stavu identity předčasně uzavřené. Autorka na rozdíl od Marcia nepovažuje tento stav za omezení rozvoje vlastní identity. Aby se mohl jedinec dobře začlenit do společnosti, nutně se musí vzdát určité části sama sebe. Důležité je však najít vhodný kompromis.

2.3 Význam mezilidských vztahů pro adolescenty

Dospívající i v průběhu adolescence zůstává v síti svých sociálních vztahů – stále patří do své rodiny, většinou má sourozence, navštěvuje školu a má tedy i své spolužáky. Největší význam však mají pro dospívajícího takové vztahy, o které sám usiluje a kterých si cení. Nejdůležitější jsou tak pro většinu adolescentů vrstevníci, případně referenční skupiny, které mohou být tvořeny také osobami staršími, než je sám adolescent.

Dle Macka⁴⁰ představují vrstevníci (a to zejména ti, s nimiž má adolescent přátelské vztahy, nebo vztah partnerský) pro dospívajícího jakousi „komunikační a informační platformu“, prostřednictvím které adolescent testuje sama sebe. Ostatní jsou pro něj vzorem, modelem, stejně jako on sám může být vzorem pro druhé. Dospívající potřebují vnímat, že druzí je registrují, ale nejen to, ale také že je oceňují. Tráví dlouhé hodiny „diskusemi či planými řečmi o tom, jaké to bylo a jaké by to mohlo či mělo být.“ Většinou se sdružují do malých part, které mají tři až pět členů. V nich si zkoušejí různé role: vzájemně spolu soupeří, nebo naopak kooperují. Autor soudí, že vrstevnické vztahy „nemají hodnotu samy o sobě, ale jsou prostředkem k hledání a ujasňování vztahu k sobě samému.“

S tímto názorem částečně nesouhlasíme. Domníváme se, že mnohé vrstevnické vztahy jsou pro adolescenty klíčové v jejich životě, a to zejména v situaci, kdy si dospívající není jistý sám sebou, nevychází dobře se svými rodiči a nemá tak de facto žádné bezpečné zázemí. Tím pro něj mohou být dle našeho názoru právě blízké vztahy s vrstevníky, či členství v některé ze subkultur, v níž adolescent nalézá sám sebe, je v ní potvrzována jeho hodnota, cítí se přijímán.

³⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 464.

⁴⁰ MACEK, Petr. *Adolescence*. Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 2003, s. 55.

Přestože adolescenti v dospívání vyhledávají především vrstevnické vztahy, neznamená to, že by rodina neměla pro tyto jedince žádný význam. V přítomném prožívání adolescentů se navíc zúročuje předchozí zkušenost dospívajících s mezilidskými vztahy, tedy zejména to, co se dospívající naučili v úzkém kontaktu se svými rodiči. Dle Širůčka, Širůčkové⁴¹ dospívající „těží“ z dobrých vztahů s rodiči. Dle autorů bylo četnými výzkumy, včetně jejich vlastního výzkumu, dokázáno, že podpora dětí v rodině a existence kladného emočního vztahu mezi dětmi a rodiči vede v dospívání k snazšímu navazování vrstevnických vztahů adolescenty. Jsou méně odmítáni ve svém okolí, vztahy, které navazují, se vyznačují nižší mírou agrese a konfliktů.

Novodobým fenoménem jsou virtuální vztahy. Ty nenavazují pouze adolescenti, ale právě oni podle Šmahela, Konečného⁴² užívají internet jako velmi vhodný nástroj k poznávání světa, včetně poznávání sebe sama. Prostřednictvím internetu komunikují adolescenti se svými kamarády, ve virtuálním prostředí navazují nové vztahy, sdílejí své starosti, ale vyměňují si také své názory.

Internet může sloužit jako sociální náhražka pro adolescenty, kteří jsou ve vztazích nejistí a méně obratní. Virtuální vztahy se navazují snadně než vztahy v reálném světě, avšak většinou se nejedná o vztahy plnohodnotné a jen zřídka z nich může plynout emoční závazek. Tato sociální kompenzace se tak ukazuje být nikoliv fenoménem pozitivním, ale spíše negativním ve smyslu maladaptace na existující situaci.⁴³

Kromě vrstevnických vztahů či vstupování adolescentů do různých part a subkultur je adolescence někdy označována jako období prvních lásek. Adolescenti experimentují v mnoha oblastech, včetně partnerských vztahů. Do nich vstupují nejprve ze zvědavosti, což souvisí i s erotickými pocity a zájmem o oblast sexuality. Adolescentní lásky jsou však také plny silných emocí, které nemusí být vždy pozitivní – objevují se první zklamání a případný rozchod bývá prožíván jako trauma. Ne vždy však adolescenti usilují o opravdové navázání vztahu – mnohdy je pro dospívající mnohem

⁴¹ ŠIRŮČEK, J., ŠIRŮČKOVÁ, M. Vývoj a zkoumání vrstevnických vztahů. In MACEK, P., LACINOVÁ, L. (eds). *Vztahy v dospívání*. Brno: Barrister & Principal, 2012, s. 45.

⁴² ŠMAHEL, D., KONEČNÝ, Š. Vztahy na internetu: fantazie i zklamání. In MACEK, P., LACINOVÁ, L. (eds). *Vztahy v dospívání*. Brno: Barrister & Principal, 2012, s. 161.

⁴³ BLINKA, Lukáš a kol. *Online závislosti: Jednání jako droga? Online hry, sex a sociální sítě. Diagnostika závislosti na internetu. Prevence a léčba*. Praha: Grada, 2015, s. 184.

významnější o objektu své lásky hovořit se svými kamarády, plánovat, jak dotyčného zaujmout, pozvat jej na schůzku apod. Adolescentní lásky bývají velmi často romantické. Dospívající si svého partnera idealizují, jejich partnerský vztah jim připadá výjimečný. Dosažení skutečné intimity je spojováno až s koncem adolescence.⁴⁴

Zmiňovali jsme, že pro dospívající je velmi atraktivní členství v partách, menších či větších skupinách, které se hlásí ke stejným názorům, jaké má jedinec. Tyto skupiny umožňují adolescentům lépe poznat sama sebe a formovat tak svoji identitu, ať již v rámci vztahů ve skupině, nebo prostřednictvím experimentování se sebou samým, hledáním limitů svých schopností apod. To se týká i subkultur. Specifikům vazeb adolescentů na subkultury se věnujeme v následující kapitole práce.

⁴⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 433-438.

3 ADOLESCENTI VE VZTAHU K SUBKULTURÁM

Subkultury můžeme chápat jako pomyslnou arénu pro adolescenty, a to ve smyslu sebezpoznávání, testování svých hranic, ale i navazování různých druhů mezilidských vztahů. Přinášení k určité subkultuře či dokonce identifikace s ní může mít pro dospívající mnoho výhod, zejména s ohledem na jejich potřebu někam patřit, být přijímán, být významný. Zároveň však toto členství, byť i neformální, s sebou může přinášet mnohá rizika.

V následující kapitole pojednáváme o dílčích aspektech subkultur, které jsou pro adolescenty natolik přitažlivé, že se začnou k dané subkultuře hlásit, případně se s ní identifikují. Zabýváme se také možnými riziky, které z členství v subkultuře vyplývají a v poslední podkapitole stručně představujeme nejvýznamnější subkultury, k nimž se dnešní čeští adolescenti nejvíce hlásí.

3.1 Faktory vedoucí k atraktivitě subkultur u adolescentní mládeže

Počátky vzniku subkultur mládeže souvisely s revoltou dospívajících vůči dospělému světu. Adolescenti svojí příslušností k subkultuře dávali svým rodičům, ale i dalším dospělým najevo svůj nesouhlas s jejich stylem života, hodnotami, které nemohli přijmout. V současnosti je však alternativní životní styl mladých dospělými relativně tolerován. Dospělí do něj zasahují pouze minimálně; většinou mu nerozumí, ale nemají potřebu názory a postoje adolescentů měnit. Pro určitou část populace, konkrétně např. pro firmy nabízející těmto mladistvým produkty, po kterých touží, je dokonce příslušnost adolescentů k subkulturám přínosem ve formě finančního zisku.⁴⁵

To, co je subkulturám společné, je tzv. styl. Dle Smolíka⁴⁶ je možno styl chápat jako znak či symbol subkultury. Styl tvoří image (tj. vzhled – oblečení, tetování apod.), vystupování (specifická chůze, postoj těla atd.) a argot (tj. mluva subkultury – slova, která užívá, způsob, jakým jsou slova pronášena atd.). Dle autora styl subkultury jedince, tj. především adolescenty, kteří jsou těmi, kdo nejvíce k subkulturám inklinují, osvobozuje od „stádnosti“ a umožňuje mu „jít proti proudu.“

⁴⁵ MACEK, Petr. *Adolescence*. Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 2003, s. 39.

⁴⁶ SMOLÍK, Josef. *Subkultury mládeže*. Praha: Grada, 2010, s. 36.

Levínská⁴⁷ ve své diplomové práci zkoumala, jakým způsobem probíhá identifikace dospívajících se subkulturami a co adolescenty na subkulturách přitahuje. Dle autorky je často prvním aspektem, který dospívajícího na subkultuře zaujme, styl – např. hudba, později další znaky dané subkultury. Subkultura je pro mladistvé atraktivní, pakliže se její znaky shodují s vkusem adolescentů. Roli také podle autorky hrají sociální identita či obranné mechanismy (např. strach z většinové společnosti může být kompenzován začleněním se do zvolené subkultury).

Podobně i Macek⁴⁸ zdůrazňuje, že hudba je velmi důležitým prvkem subkultur, který přitahuje mladistvé. Jak autor dále uvádí, hudba „vyjadřuje hodnoty, názory a pocity adolescentů, je instrumentem pro sdělování a sdílení. Její specifická prezentace (koncerty, festivaly, diskotéky atd.) je zvláštním sociálním prostředím pro seznamování, sblížování, přátelské a erotické aktivity, stejně jako „prostorem“ pro vyjádření vlastní úzkosti, nejistoty, agrese či protestu.“

Leblanc⁴⁹ shrnuje výsledky několika studií, z nichž vyplývá, že motivy, které dospívající vedou k identifikaci s určitou subkulturou (konkrétně s punkovou subkulturou), mohou být odlišné u chlapců a dívek. Dívky vedou k identifikaci s punkovou kulturou zažívané pocity frustrace, ale také potřeba jasně vymezit svůj status. Oproti tomu chlapcům identifikace s touto subkulturou přináší potvrzení jejich maskulinity. Dívky, které se k takovýmto skupinám přidávají, do určité míry rezignují na svoji ženskou genderovou roli a staví se do opozice vůči tomu, co od nich většinová společnost v souvislosti s jejich ženskou rolí očekává.

3.2 Rizika spojená s členstvím adolescenta v subkultuře

Jak uvádí Macek,⁵⁰ přestože již v nových teoretických koncepcích není adolescence primárně spojována s krizemi a konflikty, neznamená to, že je dospívání obdobím snadným. Autor vychází ze zjištění některých výzkumníků, k nimž patří např. Durkin či Shulenberg, podle kterých k nejčastěji přítomným problémovým druhům chování adolescentní mládeže patří zejména tyto projevy:

⁴⁷ LEVÍNSKÁ, Markéta. *Identita a sociální identifikace dospívajících v kontextu subkultur*. [online].

⁴⁸ MACEK, Petr. *Adolescence*. Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 2003, s. 41.

⁴⁹ LEBLANCK, Lauraine. *Pretty in Punk: Girls' Gender Resistance in a Boys' Subculture*. 4. vyd. New Brunswick, New Jersey, London: Rutgers University Press, 2002, s. 101.

⁵⁰ MACEK, Petr. *Adolescence*. Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 2003, s. 77.

- predelikvetní chování a páchání trestné činnosti;
- agrese, násilí, šikana, rasová nesnášenlivost a diskriminace některých skupin obyvatelstva;
- užívání drog;
- sexuální rizikové chování;
- poruchy příjmu potravy;
- sebevražedné chování.

Je zřejmé, že mnoho z výše uvedeného přehledu je úzce spjato s některými subkulturami. Pro taneční scénu je typické užívání různých psychotropních látek (např. extáze). Velká část hnutí skinheads vyznává rasistické názory a postoje. Fotbaloví chuligáni se dopouštějí vandalismu, časté jsou také násilné střety s fanoušky jiných fotbalových klubů. Hnutí hippies se vyznačovalo značnou promiskuitou.

Černá, Šmahel se ve svém výzkumu zaměřili na adolescenty hlásící se k subkulturám Emo a Gothic, a to k těm, kteří si vedou vlastní virtuální blogy na internetu, na kterých se zmiňují o problematice sebepoškození. Výzkumem, do kterého se zapojilo celkem devět adolescentních dívek, bylo zjištěno, že tyto dívky si jsou vědomy toho, že jejich sebepoškozující chování (řezání, předávkování léky, pálení) může být spojováno s těmito subkulturami, avšak odmítaly, že by tak činily kvůli tomu, že se k těmto subkulturám hlásí. Skutečnost je však podle autorů taková, že právě např. Emo styl je vnímán jako prostředí, v němž adolescenti sebepoškození adorují. Odmítání vlivu Emo stylu na sebepoškozující chování tak může být chápáno jako obava, že by tak činily pod subkulturním vlivem.⁵¹

Smolík⁵² uvádí názor Mühlpachra, podle kterého je deviace vyskytující se u subkultur „*výsledkem konformity s normami a hodnotami těch skupin, jichž jsou individua členy... subkultura uznává jiná pravidla a jiné hodnoty, než jsou ty, které uznává konformní většina, a proto přirozeně produkuje chování, jež lze z hlediska společnosti označit za deviantní.*“

Důvody, proč se příslušníci subkultur dopouštějí rizikového chování, mohou být různé. V obecné rovině k takovému jednání jednotlivců přispívá podle Smolíka⁵³ sama

⁵¹ ČERNÁ, Alena, ŠMAHEL, David. Sebepoškození v adolescenci: kontext reálného versus virtuálního prostředí a subkultur Emo a Gothic. *E-psychologie*. 2009, s. 36-38.

⁵² SMOLÍK, Josef. *Subkultury mládeže*. Praha: Grada, 2010, s. 45.

⁵³ SMOLÍK, Josef. *Subkultury mládeže*. Praha: Grada, 2010, s. 45-46.

subkultura tím, že svým členům a příznivcům zajišťuje potřebné prostředky, které mohou být reprezentovány např. ideologickým zázemím, ale také tím, že deviantní aktivity jsou subkulturou organizovány a koordinovány. Svůj volný čas adolescenti mnohdy řídí právě dle toho, jak jej tráví a chce trávit daná subkultura, resp. skupina či parta, do které patří. V té mají jednotliví členové své jasně definované role, které mohou obnášet i určité, např. kriminální chování. Zároveň však subkultura své členy chrání (např. formou právní či finanční pomoci, solidaritou), což těmto členům může dodávat odvahu dopouštět se i takového chování, které je společensky nepřijatelné.

V následující podkapitole se zabýváme některými druhy subkultur, které jsou adolescenty hojně vyhledávány. U popisu jejich základních znaků se taktéž zmiňujeme o rizikovém chování, kterého se mnozí jejich členové větší či menší měrou dopouštějí.

3.3 Vybrané subkultury vyhledávané českými adolescenty

Subkultur je velké množství a vzhledem k rozsahu práce není možné popsat všechny z nich. Vybíráme tedy ty, které mají delší tradici, a přitom stále adolescenty přitahují, ale též subkultury zcela nové. Na tyto poznatky dále navazujeme v praktické části, neboť v našem výzkumu jsme mimo jiné také zkoumali, jaký je postoj českých adolescentů k některým z nich.

Emo

Podle Vaníčkové, Hynčiči, Votavové⁵⁴ patří subkultura Emo k těm nejoblíbenějším mezi teenagery. Příslušníky subkultury Emo lze poznat snadno, neboť jejich úprava zevnějšku je nepřehlédnutelná – typické je pro ně „*černé mikádo, černé oční linky, proklamovaný smutek, těsné kalhoty a tričko, nenávisť k současnému střednímu proudu.*“ Název je odvozen od anglického slova „*emotions*“ – hudba, která je s touto subkulturou spojována (jedná se o punk rockovou hudbu), vedla k výrazným projevům emocí diváků na koncertech kapel, jakými byli zejména členové skupiny Rites of Spring. Později není Emo jen hudba, ale životní styl. S touto kulturou je velmi často spojováno sebepoškozování adolescentů, kteří se k Emo hlásí,

⁵⁴ VANÍČKOVÁ, Eva, HYNČICA, Viktor, VOTAVOVÁ, Jana. *Násilí namířené proti sobě samému u teenagerské populace*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – 3. lékařská fakulta, 2010, s. 24.

i když dle autorů příznivci Emo popírají, že by tento styl byl se sebepoškozováním spojen.

Gothic

Počátky subkultury gothic lze spatřovat v punku, později v tzv. gothic rocku. Hnutí čerpá i z literatury, zejména z křesťanské mytologie, keltské, ale i hororu a upírské tematiky. Členové této subkultury se nezřikají ani netradičních sexuálních praktik (jsou queer, tedy pojmají sexualitu nikoliv v tradičním, konzervativním pojetí, ale uznávají i sadomasochistické praktiky či fetiš).⁵⁵

Gothics vycházejí z gotického (černého) romantismu, což bylo literární hnutí na konci 18. století zabývající se záhadami a okultismem. Subkultura vznikla v londýnském klubu Batcave v roce 1981. Podobně jako Emo, i příznivci gothic subkultury jsou spojováni se sebepoškozováním, ale také satanismem.⁵⁶

Hipster

Dle Veselého⁵⁷ se hipsteři brání tomu, aby byli označováni jako subkultura, i když příznivce tohoto stylu lze na ulici často velmi snadno rozpoznat (nosí brýle s tlustými obroučkami a kalhoty s úzkými nohavicemi, flanelové sukně apod.). Mají rádi staré „vintage“ věci (hudbu poslouchají z vinylových desek raději než z CD nosičů), jezdí (po městě) na starých vintage kolech, rádi pobývají v prostorách městských kaváren. Jsou proti konzumu, ale mají rádi značku Apple. Termín „hip“ pochází dle autora ze slovníku jazzmanů a znamená „*mít o něčem povědomí, být zasvěcený*“. Jsou považováni za nepraktické, nafoukané jedince a dle autora je na světě více než hipsterů lidí, které hipstery nemají rádi.

Hooligan

Pro hooligans jsou typická násilná střetnutí s hooligans z jiných fotbalových klubů, a to v tzv. „*třetím poločase*.“ Hooligans si mezi sebou domluví místo setkání,

⁵⁵ GOODLAD, Lauren M.E., BIBBY, Michael (eds.). *Goth: Undead Subculture*. Durham, London: Duke University Press, 2007, s. 2.

⁵⁶ SMOLÍK, Josef. *Subkultury mládeže*. Praha: Grada, 2010, s. 228-231.

⁵⁷ VESELÝ, Karel. *Děti konzumního ráje*. [online].

kterým většinou bývá opuštěné místo (louka, odlehlý park apod.), a následně dojde ke střetu (náběhu), většinou bez zbraní (pokud jsou užívány zbraně, jde o tyče, boxery, řetězy), s bandážemi. Po skončení tohoto „setkání“ domácí hooligans doprovodí hosty na fotbalový stadion a všichni se začlení mezi ostatní diváky.⁵⁸

V Česku se hooligans říká fotbaloví chuligáni. Vrchol tohoto hnutí byl v 80. letech minulého století. K činům fotbalových chuligánů patří vniknutí na fotbalové hřiště během zápasu, výtržnictví, vandalismus. Někdy se hovoří o úzké vazbě chuligánů na organizovaný zločin. Velmi často nejsou chuligáni přímo fanoušky daného fotbalového klubu, identifikují se pouze se svojí skupinou.⁵⁹

Skinhead

Předchůdci subkultury skinheads byli tzv. Teddy boys, kteří se objevili v Londýně v roce 1954. Teddy boys jsou spojováni s pouličním násilím, hrubostí a rasovou nesnášenlivostí. Do některých restaurací či kin měli zakázaný vstup, toto hnutí bylo hojně medializováno – Teddy boys nezdávka sloužili médiím jako obětní beránci. Na Teddy boys navázali mods, kteří až přehnaně pečovali o svůj zevnějšek, jezdili na skútrech italských značek a jejich zábavu tvořilo násilí, rocková hudba, tanec a ženy. Z těchto a dalších kořenů vznikla v 60. letech v Anglii subkultura skinheads. Typický pro ně byl kult mužnosti, násilí, patriotismus a taktéž byl zdůrazňován dělnický původ členů hnutí skinheads.⁶⁰

Dnes již není možno spojovat skinheads se sociálním hnutím a ne všichni dnes nosí tradiční „uniformu“ skinheads, tj. boty Martens, seprané „levisky“, vojenské bundy „bomberky“ a „široké šle přes košili značky Ben Sherman nebo trička Fred Perry.“⁶¹

V České republice mnoho příznivců punkové subkultury přešlo ke skinheads a podobně jako v punkové subkultuře i u skinheads se hlásili k rasistickým postojům. První skinheadské party začaly vznikat v Česku v 90. letech, velký význam při jejich

⁵⁸ 518, Vladimír, VESELÝ, Karel, SOUČEK, Tomáš. *Kmeny*. Praha: Big Boss & Yinachi, 2011, s. 452.

⁵⁹ SMOLÍK, Josef. *Subkultury mládeže*. Praha: Grada, 2010, s. 155.

⁶⁰ SMOLÍK, Josef. *Subkultury mládeže*. Praha: Grada, 2010, s. 127-132.

⁶¹ DANICS, Štefan. *Extremismus: hrozba demokracie*. Praha: Police History, 2002, s. 48.

formování měla hudební skupina Orlík. Čeští skinheads přebrali taktéž nacistickou ideologii, typické je pro ně tetování s nacistickou či vikingskou tematikou.⁶²

Taneční scéna

Jak uvádí Smolík, jedná se o subkulturu, která je značně roztržštěná a není pro ni typická preference určitého hudebního žánru. Příznivci poslouchají především acid house, acid jazz, breakbeat, jungle, drum'n'bass, house, garage, techno, hardcore, trance. Navštěvují kluby, kde se tato hudba hraje, ale typické je pro ně pořádání i ilegálních party. Na party jsou hojně užívány drogy – kromě konopí, LSD, pervitinu především taneční drogy (MDMA neboli extáze).⁶³

K dalším subkulturám, které mají své příznivce i v České republice, přičemž v některých případech tyto subkultury existovaly i v socialistickém Československu, patří např.:

- **punk:** punková subkultura vznikla ve druhé polovině 70. let minulého století. V současné době existuje převážně v podobě hudby pro mladé, kteří se drží hesla „*Punk is not dead*“, ale zároveň se jedná o „*subkulturu protestní, antikonvenční mládeže*“. Mnoho členů má anarchistické či levicové názory, menší část (tzv. nazi punks) se řadí k ultrapravicí. S punkem je spojeno užívání alkoholu a drog.⁶⁴
- **metal:** příznivci metalu užívají make up, nosí kožené bundy, dlouhé vlasy, opasky s hroty apod. Počátek tohoto hudebního stylu ale i celé subkultury jej spojován s vydáním alba *Paranoid* skupiny Black Sabbath. Podobně jako u punku, i vyznavači této kultury jsou spojováni s nadužíváním alkoholu a drog a taktéž, podobně jako např. příznivci gothic, se spiritualitou, magií a satanismem;⁶⁵
- **grafitti:** grafitti se v České republice začalo rozvíjet ve větší míře až po roce 1989. Jedná se o vytváření výtvarných děl ve veřejném prostoru (většinou spreji či fixami). V dnešní době využívají členové této subkultury k prezentaci své tvorby, ale i vzájemnému kontaktu internet. Nezřídka je činnost této subkultury

⁶² SMOLÍK, Josef. *Subkultury mládeže*. Praha: Grada, 2010, s. 145-146.

⁶³ SMOLÍK, Josef. *Subkultury mládeže*. Praha: Grada, 2010, s. 234-237.

⁶⁴ SMOLÍK, Josef. *Subkultury mládeže*. Praha: Grada, 2010, s. 179.

⁶⁵ SMOLÍK, Josef. *Subkultury mládeže*. Praha: Grada, 2010, s. 207-216.

spojována s vandalismem, tvorba bývá často nelegální (v případě, že k využití plochy nezískat jedinec souhlas jejího majitele);⁶⁶

- **visual kei:** jedná se o subkulturu pocházející z Japonska. Příznivci se oblékají velmi nápadně (barevné oblečení, vlasy apod.), kladou důraz na užití make-upu a adrogynní vzhled. Vychází z hudebního stylu j-rocku.⁶⁷
- **preppy:** tento styl vznikl v 50. letech minulého století v USA a je spojován s módou vyšší společenské vrstvy (původně se jednalo např. o studenty navštěvující univerzity Yale, Princeton či Harvard). Typické pro ně byly tmavě modré „blejzry“, košile, trika s límečkem a jachtařské boty s bílou podrážkou.⁶⁸ Vyznavači preppy mají rádi dokonalost a jsou rádi na vše připraveny (název subkultury pochází z anglického slova preparátory, tj. připravený).

⁶⁶ SMOLÍK, Josef. *Subkultury mládeže*. Praha: Grada, 2010, s. 201.

⁶⁷ KVICKA. *Visual kei – co to je a odkud se vzalo?* [online].

⁶⁸ CRHÁKOVÁ, Ellen. *Co je preppy style?* [online].

PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

V návaznosti na teoretická východiska byl formulován koncept výzkumného šetření. Obsahem této kapitoly je popis realizovaného výzkumu; uveden je cíl výzkumného šetření, užitá metodologie, charakterizován je výzkumný vzorek. V závěru kapitoly jsou prezentovány zjištěné výsledky.

4.1 Cíl výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jaký je vztah adolescentů k subkulturám a jaký dopad mají subkultury na psychosociální vývoj adolescentů.

V návaznosti na cíl výzkumu byly formulovány tři výzkumné otázky:

1. Jaká je obeznámenost adolescentů s problematikou subkultur?

K této výzkumné otázce se v dotazníku vztahovaly položky č. 1-5.

2. Jaký dopad mají subkultury na chování adolescentů?

K této výzkumné otázce se v dotazníku vztahovaly položky č. 6-10.

3. Jaký dopad mají subkultury na prožívání adolescentů?

K této výzkumné otázce se v dotazníku vztahovaly položky č. 11-15.

Kromě výzkumných otázek byly též formulovány tři hypotézy. Vzhledem k tomu, že při jejich ověřování byl užit test dobré shody chí-kvadrát, každá z hypotéz byla formulována jako nulová a alternativní. Znění těchto výzkumných předpokladů bylo následující:

H1₀: Adolescentní chlapi jsou stejně často jako adolescentní dívky členy některé z existujících subkultur.

H1_A: Adolescentní chlapi jsou častěji než adolescentní dívky členy některé z existujících subkultur.

H2₀: Adolescenti, kteří jsou členy některé ze subkultur, zkoušeli experimentovat s drogami stejně často jako adolescenti, kteří nejsou členy některé ze subkultur.

H2_A: Adolescenti, kteří jsou členy některé ze subkultur, zkoušeli experimentovat s drogami častěji než adolescenti, kteří nejsou členy některé ze subkultur.

H3₀: Adolescenti, kteří jsou členy některé ze subkultur, se stejně často jako adolescenti, kteří nejsou členy žádné z existujících subkultur, domnívají, že příslušnost k subkultuře napomáhá jedinci porozumět sobě samému.

H3_A: Adolescenti, kteří jsou členy některé ze subkultur, se častěji než adolescenti, kteří nejsou členy žádné z existujících subkultur, domnívají, že příslušnost k subkultuře napomáhá jedinci porozumět sobě samému.

4.2 Metodologie výzkumného šetření

K naplnění výzkumného cíle byl zvolen jako kvantitativní výzkum. Jak uvádí Reichel,⁶⁹ tento typ výzkumu je založen na předpokladu, že jevy vnějšího světa, které jsou tímto typem výzkumného šetření zkoumány, je možné třídit a uspořádat. Kvantitativní výzkum umožňuje zkoumat mnoho aspektů u většího množství objektů, a to postupem, který je dopředu naplánovaný. Umožňuje zkoumat předpokládané vztahy mezi zkoumanými jevy a taktéž lze tímto způsobem testovat hypotézy. Sběr dat a jejich analýza bývá poměrně rychlá, k analýze dat se užívají statistické metody. K hlavní nevýhodě patří podle autora příliš velká abstraktnost některých závěrů, což ztěžuje jejich aplikaci na konkrétní podmínky.

Metodou výzkumu byl dotazník vlastní konstrukce, jehož plné znění je uvedeno v příloze č. 1. Většina položek dotazníku byla uzavřených, tj. respondenti vybírali z předem vytvořených alternativ odpovědí. Užity byly také otázky polouzavřené (respondenti měli možnost vyjádřit svoji vlastní odpověď volbou možnosti „Jiné“) a jedna otázka otevřená, u které respondenti nevybírali z předložených alternativ, ale volili vlastní odpověď, případně u jedné otázky byli respondenti vyzváni, aby svoji zvolenou odpověď doplnili, vysvětlili.

⁶⁹ REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009, s. 40-41.

Před samotnou administrací dotazníku byl proveden předvýzkum, který dle Dismana⁷⁰ umožňuje testovat nástroj výzkumu. Předvýzkumu se zúčastnily čtyři osoby z okruhu přátel autora práce, kteří jsou podobně jako respondenti výzkumu adolescentního věku. V rámci tohoto předvýzkumu byla pozměněna formulace některých otázek tak, aby byly pro respondenty srozumitelnější.

K výběru respondentů do výzkumného vzorku byl užit záměrný výběr, u kterého „o výběru jistého prvku nerozhoduje náhoda, ale buď úsudek výzkumníka, nebo úsudek zkoumané osoby.“⁷¹ Výzkumný vzorek je blíže popsán v podkapitole 4.3.

Data získaná dotazníkovým šetřením byla zpracována v programu Microsoft Excel, verze 2016. Užita byla popisná statistika (zjišťována byla absolutní a relativní četnost odpovědí na každou položku dotazníku a taktéž modus, tj. hodnota, která se v daném souboru dat vyskytovala nejčastěji) a k ověření hypotéz byl zvolen chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku.

Test dobré shody chí-kvadrát začíná dle Chrásky⁷² nejprve formulací nulové a alternativní hypotézy. Zatímco nulová hypotéza je předpoklad, že mezi zkoumanými jevy není vztah, alternativní hypotéza je předpokladem, že mezi zkoumanými jevy souvislost je. O přijetí nebo zamítnutí hypotéz se výzkumník rozhoduje na základě výpočtu testového kritéria χ , které se počítá jako

$$\chi^2 = \sum \frac{(P-O)^2}{O}$$

kde: χ – testové kritérium,

P – pozorovaná četnost,

O – očekávaná četnost.

⁷⁰ DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. 4., nezměněn. vyd. Praha: Karolinum, 2011, s. 122.

⁷¹ CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2016, s. 19.

⁷² CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2016, s. 65-66.

4.3 Výzkumný vzorek

Respondenty výzkumu byli adolescenti ve věku 14-19 let; konkrétně se jednalo o žáky 9. tříd Základní školy Sezimovo Ústí 2, studenty Střední průmyslové školy strojní a stavební Tábor a studenty Středního odborného učiliště Tábor.

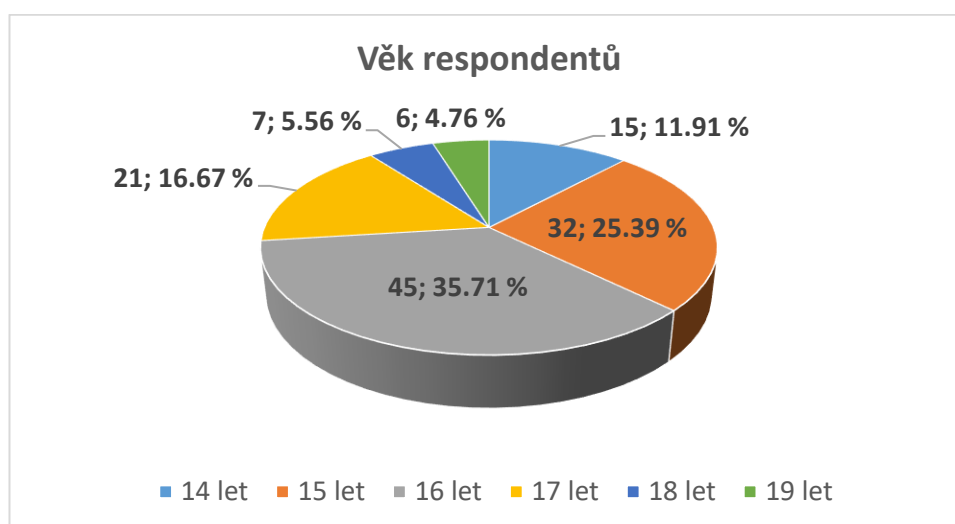
Výzkumné šetření bylo realizováno v období od 29. 5. 2017 do 12. 6. 2017.

Rozdáno bylo 150 dotazníků, plně vyplněných jich bylo vráceno celkem 126, tj. návratnost dotazníků činila 84 %.

Většinu výzkumného vzorku tvořili chlapci; chlapců bylo ve výzkumném vzorku 72, tj. 57,14 % a dívek bylo 54, tj. 42,86 %.

Rozložení respondentů dle věku je uvedeno v grafu č. 1.

Graf 1: Rozložení výzkumného vzorku dle věku

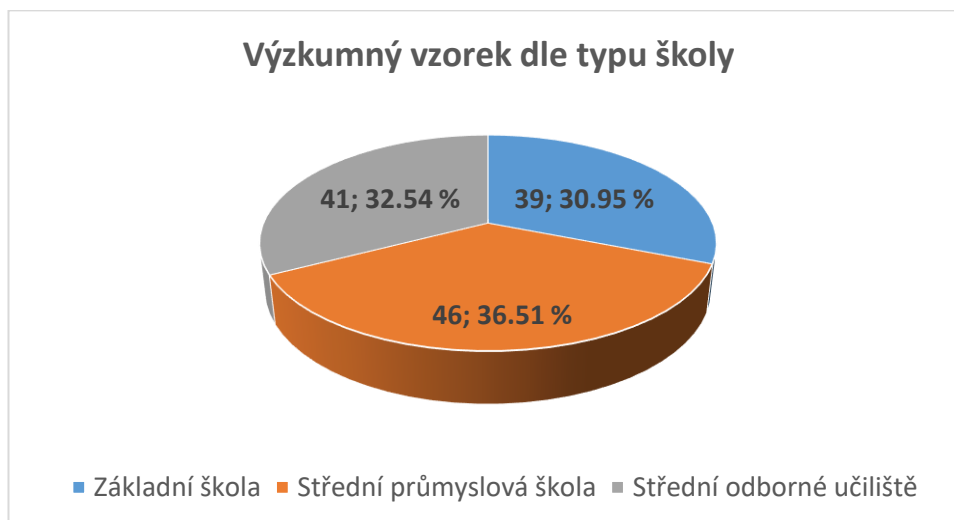


Zdroj: autor práce

Jak je z grafu patrné, nejpočetněji byli ve výzkumném vzorku zastoupeni respondenti ve věku 16 let – těchto respondentů bylo celkem 45 (35,71 %). Nejméně respondentů (konkrétně se jednalo o 6 (4,76 %) respondentů) bylo ve věku 19 let.

Rozložení výzkumného vzorku dle typu studia je uvedeno v grafu č. 2.

Graf 2: Charakteristika výzkumného vzorku dle typu školy



Zdroj: autor práce

Nejpočetněji byli ve výzkumném vzorku zastoupeni respondenti ze Střední průmyslové strojí a stavební Tábora – těchto respondentů bylo ve výzkumném vzorku 46 (36,51 %). Nejméně respondentů (konkrétně 39 (30,95 %) respondentů) bylo ze základní školy Sezimovo Ústí 2.

V rámci dotazníkového šetření bylo též zjišťováno, zda respondenti zkoušeli experimentovat s jinými drogami, než je alkohol a tabák (z těchto dat bylo později vycházeno při ověřování hypotézy č. 2). Celkem 43 (34,13 %) respondentů uvedlo jako svoji odpověď „Ano“, naopak 83 (65,87 %) respondentů s žádnými takovými drogami doposud experimentovat nezkoušelo.

4.4 Výsledky výzkumného šetření

V následující podkapitole jsou prezentovány zjištěné výsledky, a to dle pořadí, v jakém byly jednotlivé otázky v dotazníku uspořádány. Výsledky jsou uváděny s využitím grafického zobrazení, a to v případě, kdy respondenti volili z více než 2 možných odpovědí.

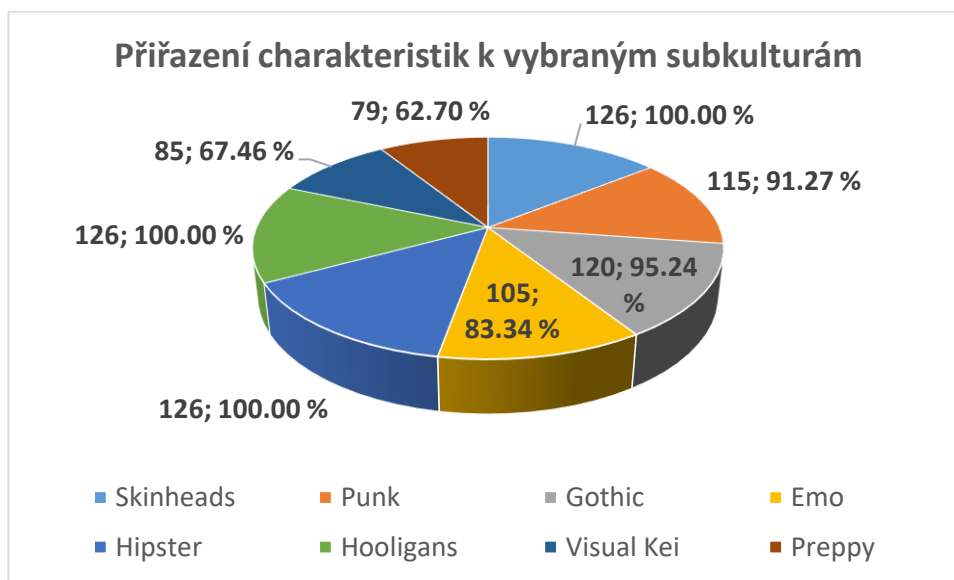
1. Jsi členem nějaké subkultury?

U této otázky odpovídali respondenti „Ano“ nebo „Ne“. Většina respondentů (konkrétně 85 (67,46 %) respondentů) není členem žádné ze subkultur. Odpověď „Ano“ uvedlo 41 (32,54 %) respondentů.

Respondenti, kteří volili možnost „ano“, měli uvést, o jakou subkulturu se jedná. Této možnosti však využilo pouze 5 respondentů – uvedeny byly subkultury skinheads, emo, metal, kulturisti a hip hop.

2. Přiřaď ke každé ze subkultur z níže nabízených charakteristik tu, která danou subkulturu vystihuje:

Graf 3: Otázka č. 2



Zdroj: autor práce

Položku tvořila tabulka s názvy některých subkultur a z níže uvedených charakteristik měli respondenti ke každé subkulturě přiřadit charakteristiku, která k ní náleží a vystihuje ji.

Jak je z grafu č. 3 patrné, všichni respondenti (tj. 126 (100 %) respondentů) dokázali správně přiřadit charakteristiku k subkulturám skinheads, hooligans a hipster.

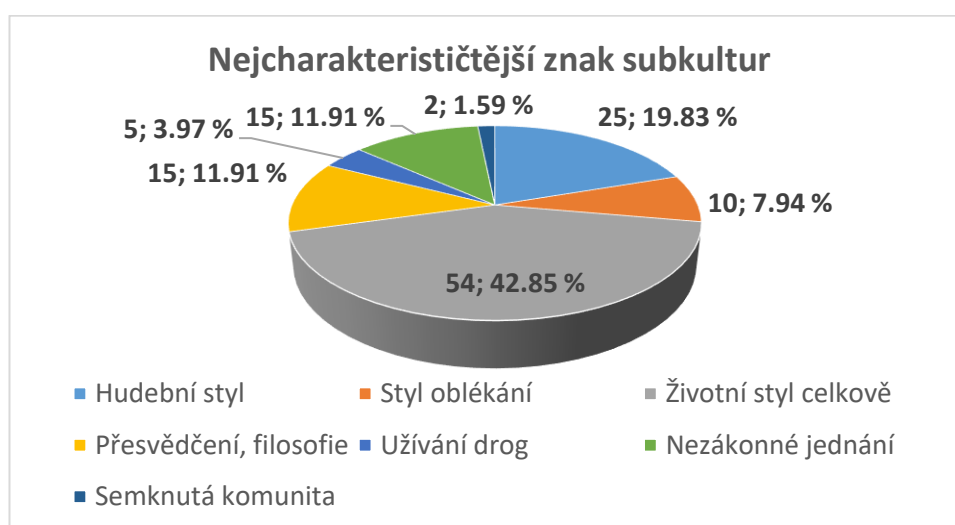
Nejméně byli respondenti schopni správně určit charakteristiku subkultur preppy (správně charakteristiku přiřadilo 79 (62,70 %) respondentů) a visual kei (85 (67,46 %) respondentů).

Naopak velká část respondentů správně určila subkultury gothic (120 (95,24 %) respondentů) a punk (115 (91,27 %) respondentů).

3. Pro subkultury je nejvýraznějším znakem jejich:

Otázka č. 3 byla polouzavřená; respondenti měli možnost volit i odpověď „Jiné“ – tuto možnost však žádný z respondentů nezvolil.

Graf 4: Otázka č. 3



Zdroj: autor práce

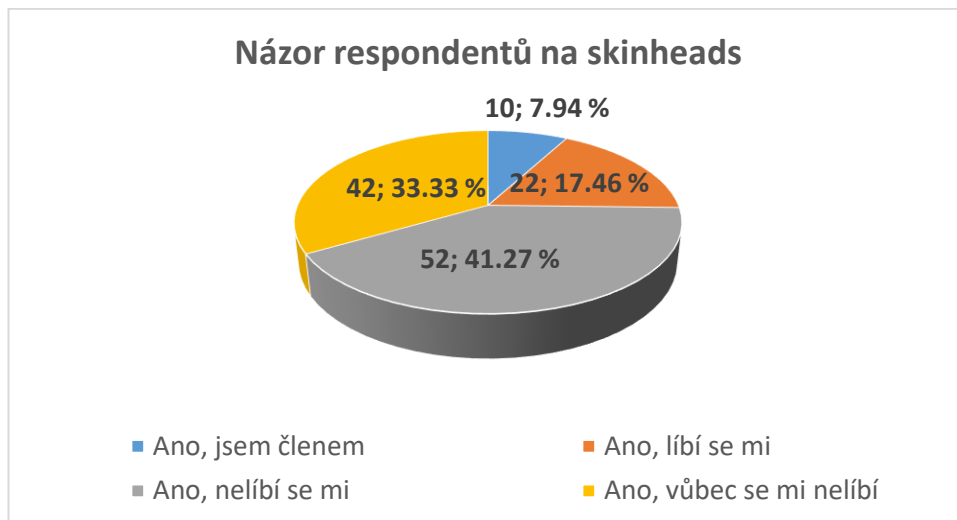
Nejvíce respondentů (konkrétně 54 (42,85 %) uvedlo, že nejcharakterističtějším znakem subkultur je celkový životní styl. Druhým nejčastěji uváděným znakem byl hudební styl (odpověď zvolilo 25 (19,83 %) respondentů a přesvědčení, filosofie, názory (odpověď zvolilo 15 (11,91 %) respondentů). Naopak pouze 2 (1,59 %) respondenti zvolili jako odpověď možnost „g) semknutá komunita“ a jen 5 (3,97 %) respondentů uvedlo možnost „e) užívání drog ve velké míře“.

4. Znáš uvedené subkultury? U každé subkultury v tabulce prosím zaškrtni výrok, který nejlépe vyjadřuje tvůj názor:

U této otázky byla uvedena tabulka, u které na každém řádku byla zmíněna některá ze subkultur a respondenti se měli vyjádřit k tomu, zda danou subkulturu znají a případně zda jsou jejím členem či zda se jim líbí nebo nelíbí.

Odpovědi respondentů na tuto otázku jsou uvedeny v grafech, přičemž každý z grafů se vždy vztahuje k jedné z uváděných subkultur.

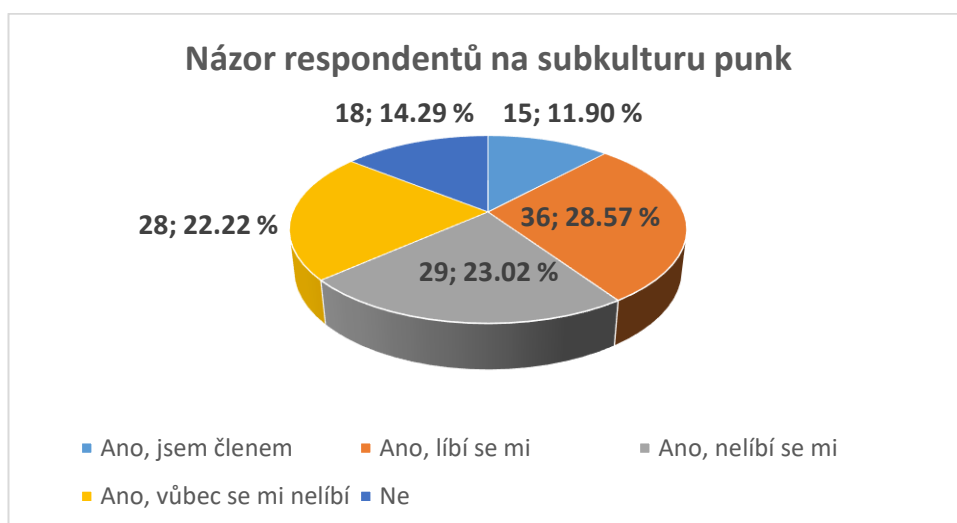
Graf 5: Otázka č. 4a



Zdroj: autor práce

Žádný z respondentů nevedl, že by subkulturu skinheads neznal. Nejčastěji respondenti uváděli, že tuto subkulturu znají a nelíbí se jim (toto tvrzení zvolilo 52 (41,27 %) respondentů). Druhou nejčastější odpovědí bylo „d) ano, vůbec se mi nelíbí“ – odpověď zvolilo 42 (33,33 %) respondentů.

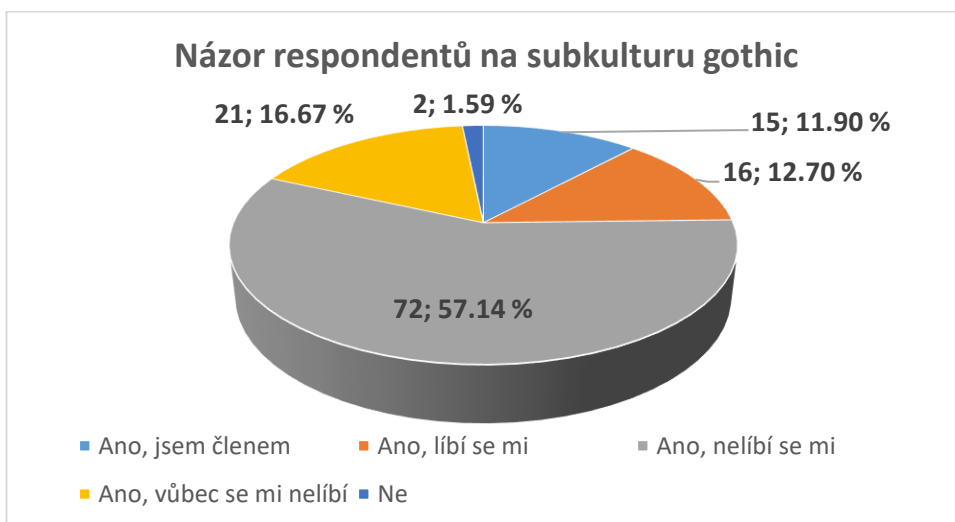
Graf 6: Otázka č. 4b



Zdroj: autor práce

U této otázky celkem 15 (11,90 %) respondentů uvedlo, že subkulturu punk neznají. Velký počet respondentů subkulturu punk zná a líbí se jim (jednalo se o 36 (28,57 %) respondentů, ale velký počet respondentů také uvedl, že punk zná, ale tato subkultura se jim nelíbí – odpověď zvolilo 28 (22,22 %) respondentů.

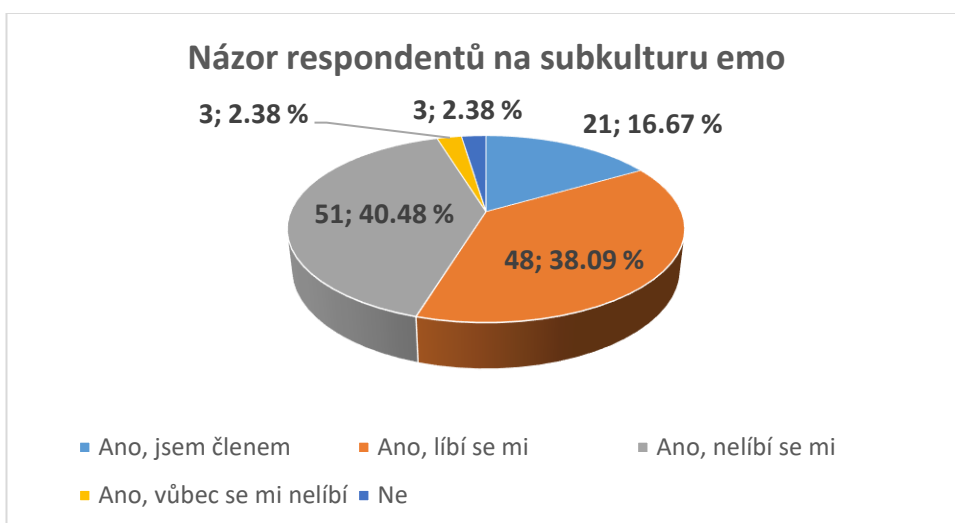
Graf 7: Otázka č. 4c



Zdroj: autor práce

Subkulturu gothic neznají 2 (1,59 %) respondenti. Většina respondentů (konkrétně 72 (57,14 %) uvedla, že tuto subkulturu zná, ale nelíbí se jim.

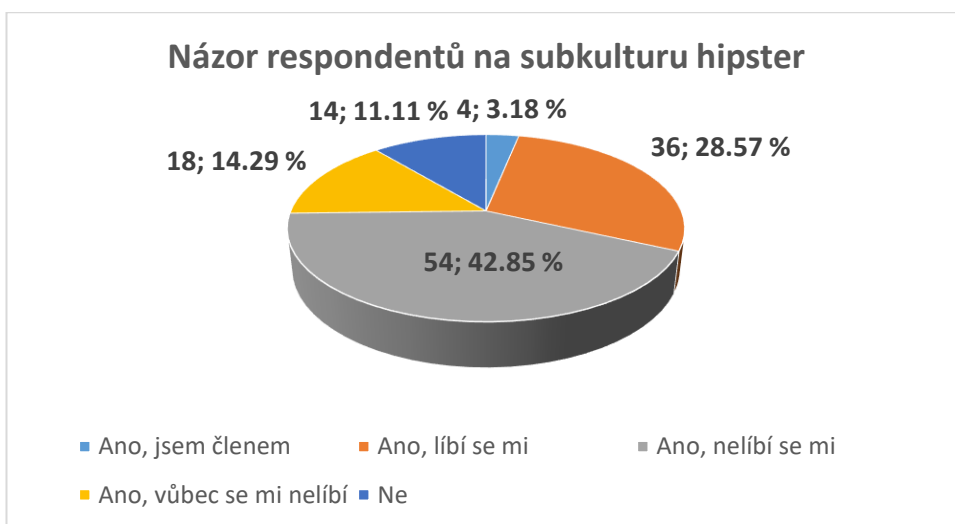
Graf 8: Otázka č. 4d



Zdroj: autor práce

Respondenti subkulturu emo znají a nejčastěji respondenti uváděli, že se jim nelíbí – odpověď zvolilo 48 (38,09 %) respondentů. Členem této subkultury je 21 (16,67 %) respondentů.

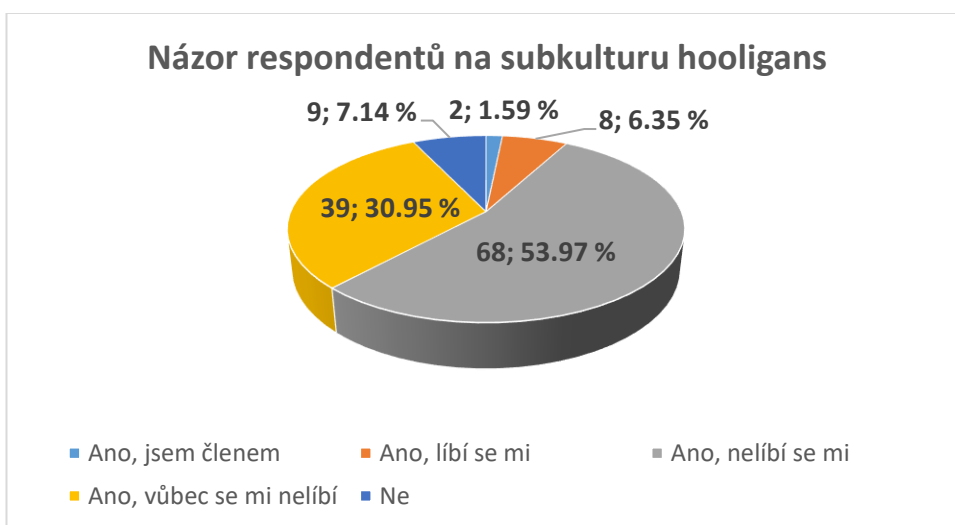
Graf 9: Otázka č. 4e



Zdroj: autor práce

Většina respondentů subkulturu hipster zná. Celkem 54 (42,85 %) respondentů uvedlo, že se jim tato subkultura nelíbí a 18 (14,29 %) respondentům se nelíbí vůbec. 14 (11,11 %) respondentů uvedlo, že je členem této subkultury.

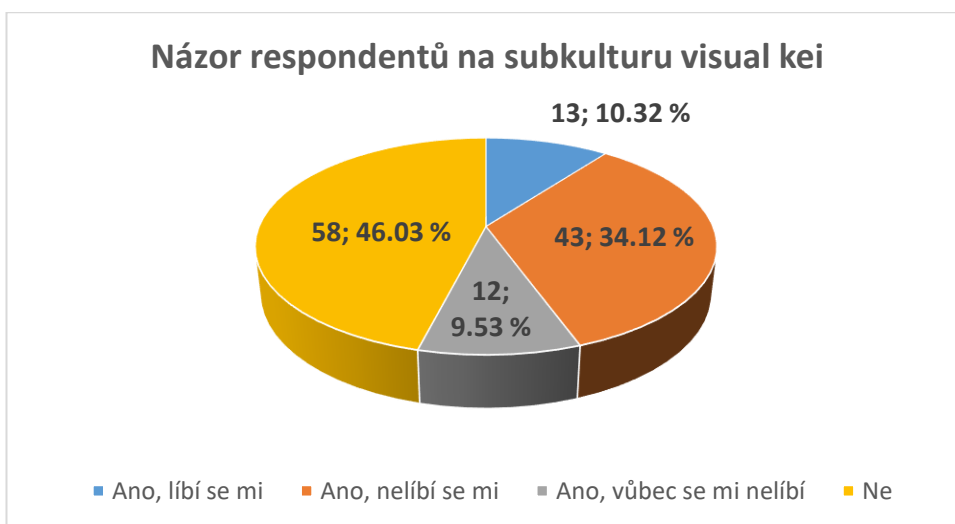
Graf 10: Otázka č. 4f



Zdroj: autor práce

Subkulturu hooligans nezná 9 (7,14 %) respondentů a pouze 2 (1,59 %) jsou jejím členem. Většina respondentů uvedla, že tuto subkulturu zná, ale nelíbí se jí – odpověď zvolilo 63 (53,97 %) respondentů.

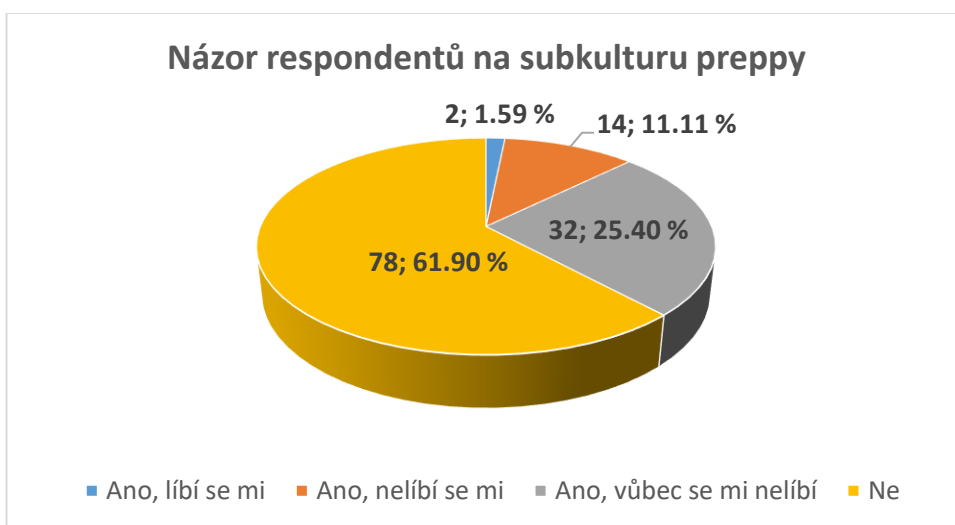
Graf 11: Otázka č. 4g



Zdroj: autor práce

Žádný z respondentů ve své odpovědi nevyznačil, že by byl členem subkultury visual kei. Nezná ji 58 (46,03 %) respondentů a nelíbí se příliš nebo vůbec celkem 55 (43,65 %) respondentů.

Graf 12: Otázka č. 4h

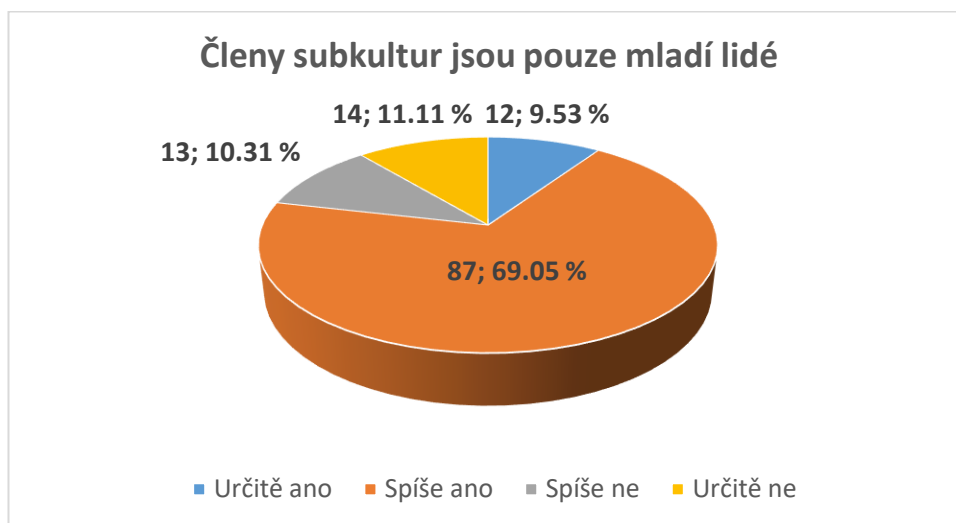


Zdroj: autor práce

Subkulturu preppy nezná 78 (61,90 %) respondentů, jejím členem není žádný respondent. Celkem 32 (25,40 %) respondentů uvedlo, že tuto subkulturu zná a vůbec se jim nelíbí.

5. Členy subkultur jsou pouze mladí lidé (dospívající, mladí dospělí):

Graf 13: Otázka č. 5



Zdroj: autor práce

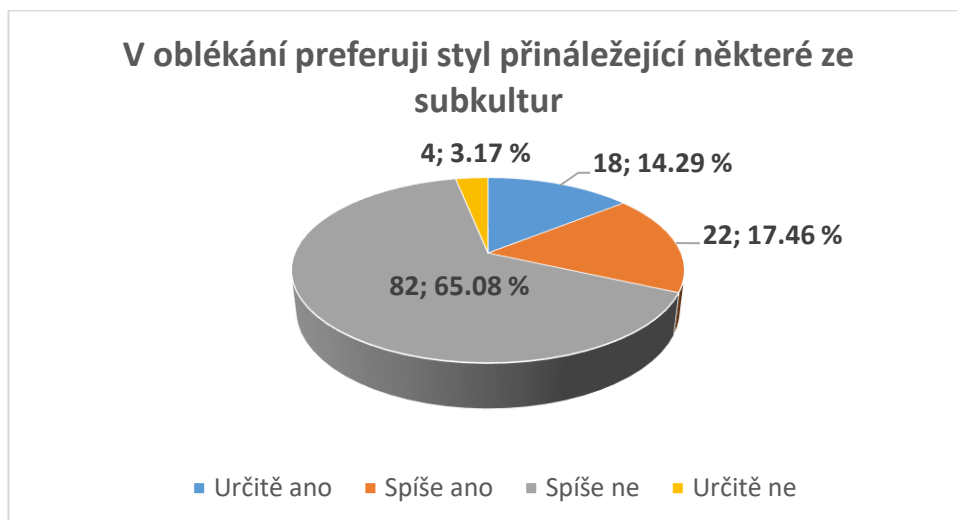
S výrokem většina respondentů (konkrétně 99 (78,58 %) respondentů) souhlasila, přičemž nejčastější odpovědí respondentů bylo „spíše ano“ – tuto alternativu zvolilo 87 (69,05 %) respondentů. Odpověď „určitě ne“ uvedlo 14 (11,11 %) respondentů.

6. V oblékání preferuji styl, který přináleží některé ze subkultur:

Také u této otázky volili respondenti jednu z nabízených možností: „určitě ano“, „spíše ano“, „spíše ne“ a „určitě ne“.

Odpovědi respondentů na tuto dotazníkovou položku jsou uvedeny v grafu č. 14.

Graf 14: Otázka č. 6

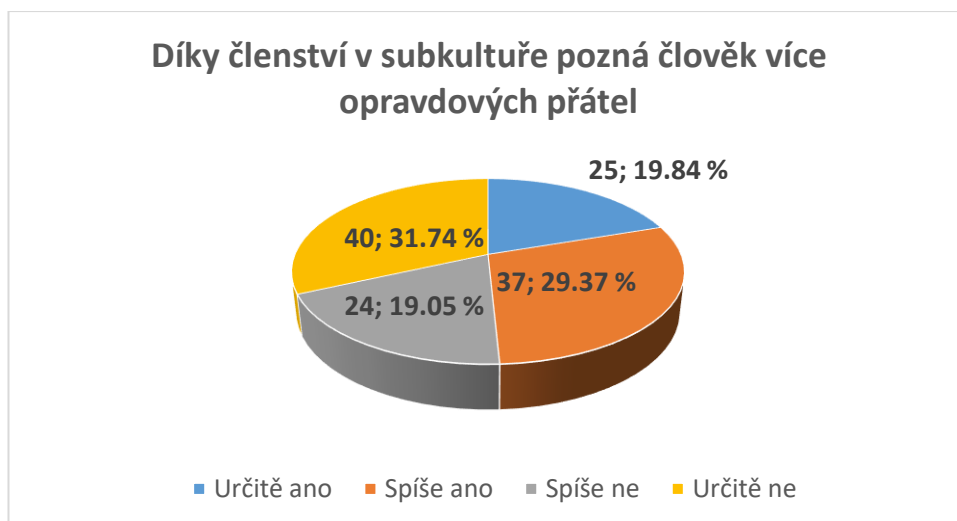


Zdroj: autor práce

Nejčastěji volili respondenti možnost „spíše ne“ – odpověď zvolilo 82 (65,08 %) respondentů. S výrokem souhlasilo 40 (31,75 %) respondentů.

7. Členství v subkultuře dává člověku možnost poznat více opravdových přátel:

Graf 15: Otázka č. 7

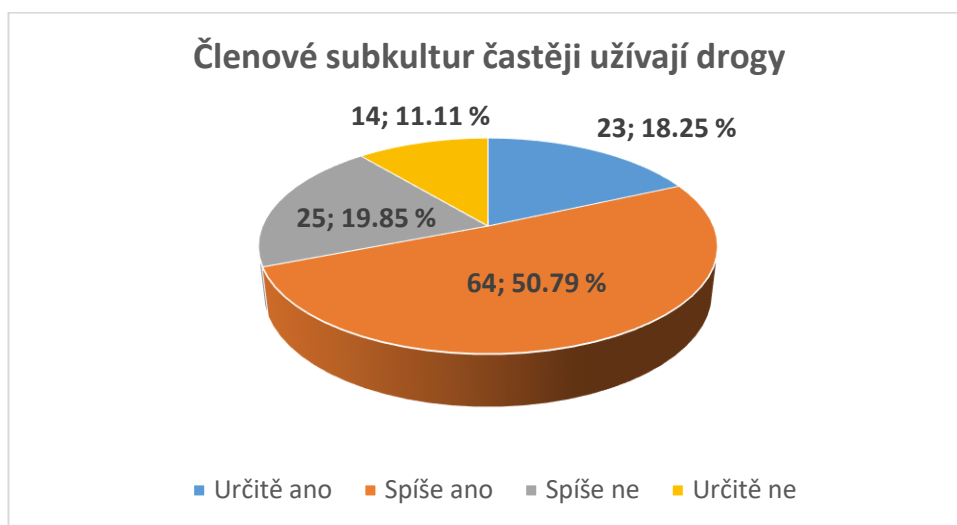


Zdroj: autor práce

S výrokem většina respondentů (konkrétně 64 (50,79 %) respondentů) nesouhlasila. Odpověď „určitě ano“ zvolilo 25 (19,84 %) respondentů.

8. Členové subkultur oproti nečlenům subkultur častěji užívají drogy:

Graf 16: Otázka č. 8

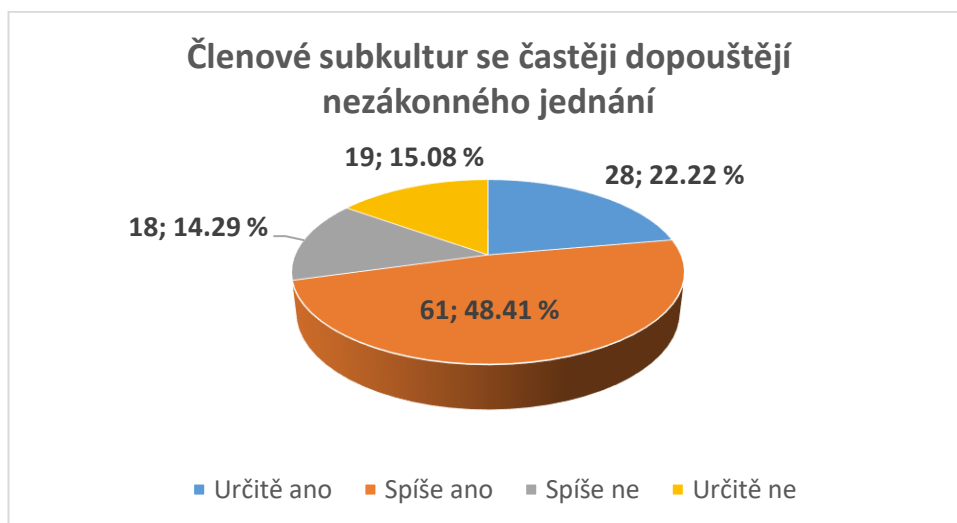


Zdroj: autor práce

Většina respondentů (konkrétně 87 (69,04 %) respondentů) s výrokem souhlasila, přičemž nejčastější odpovědí bylo „spíše ano“ – tuto odpověď zvolilo 64 (50,79 %) respondentů. Odpověď „určitě ne“ zvolilo 14 (11,11 %) respondentů.

9. Členové subkultur se častěji oproti nečlenům subkultur dopouštějí trestné činnosti (násilné chování, výtržnictví a vandalismus, distribuce drog apod.)

Graf 17: Otázka č. 9

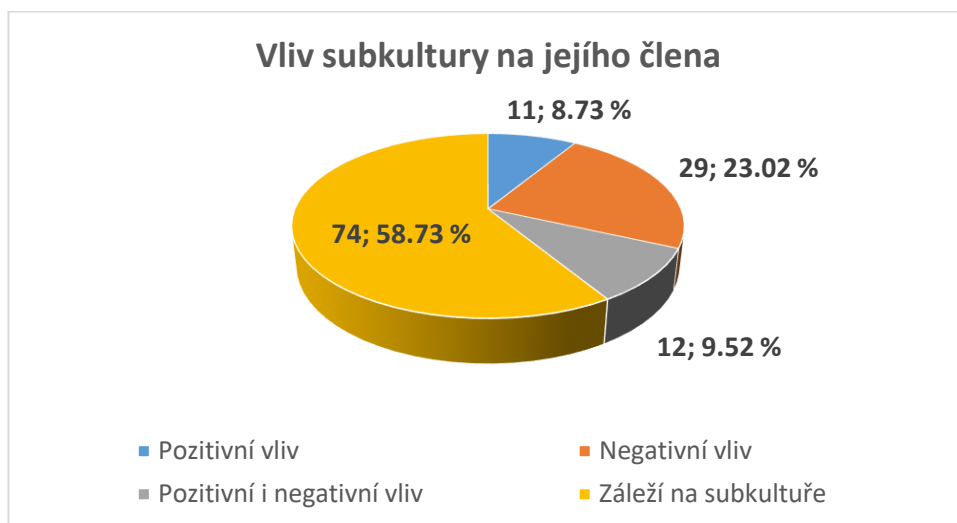


Zdroj: autor práce

S tímto výrokem opět většina respondentů souhlasila. Nejčastěji volili respondenti odpověď „spíše ano“ – jednalo se o 61 (48,41 %) respondentů. S výrokem nesouhlasilo celkem 37 (29,37 %) respondentů.

10. Členství v subkultuře má na chování jejího člena spíše:

Graf 18: Otázka č. 10



Zdroj: autor práce

Nejčastější odpovědí respondentů na tuto otázku byla volba alternativy „d) nelze říci, záleží na každé subkultuře“ – tuto odpověď zvolilo 74 (58,73 %) respondentů. 11 (8,73 %) respondentů se domnívá, že členství v subkultuře má na její členy vliv pozitivní a 29 (23,02 %) respondentů je toho názoru, že vliv subkultury na jejího člena je negativní.

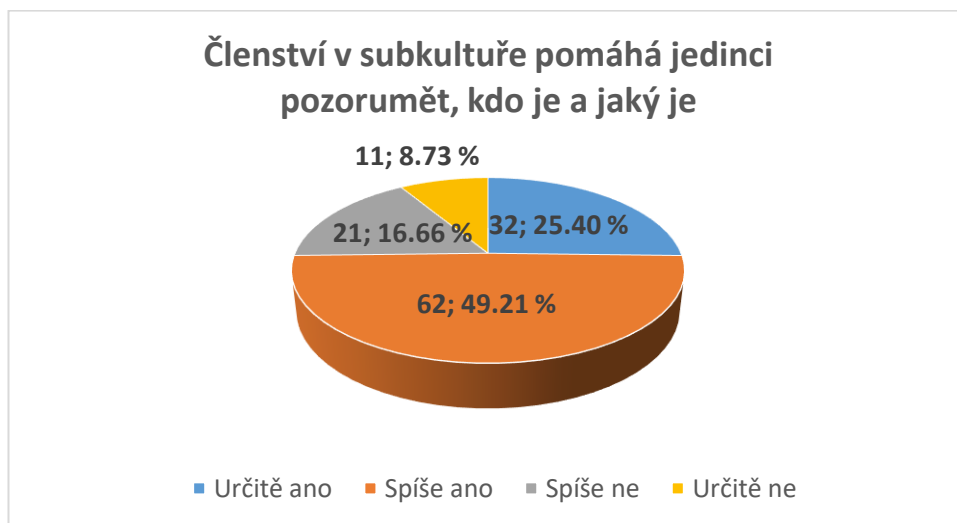
U této otázky mohli respondenti svoji odpověď doplnit, vysvětlit. Této možnosti využilo pouze 15 respondentů a výroky, které uváděli (výroky, které se opakovaly a byly velmi podobné, uváděny nejsou), byly následující:

- „když je to subkultura, která má ve svém rádobu programu násilí, tak ten vliv na jejího člena je určitě negativní, to dospívajícímu neprospívá, že se chová jako vandal apod.“
- „důležitá je filosofie, ke které se daná subkultura hlásí“
- „jsou dobré a špatné subkultury. A její vliv na člena závisí na tom, jaká ta subkultura je, ale také jaký je ten člen – třeba u hippies nemusí brát každý drogy a jako subkultura to asi nikomu neškodí.“

- „skinheads negativní určitě, ale každá subkultura není taková nenávistná“
- „emo se poškozují, to není dobré.“
- „spíš záleží na tom, jak moc tu skupinu člověk žere, jak se podle ní řídí.“

11. Příslušnost k subkultuře pomáhá dospívajícímu lépe porozumět tomu, kdo je, jaký je:

Graf 19: Otázka č. 11



Zdroj: autor práce

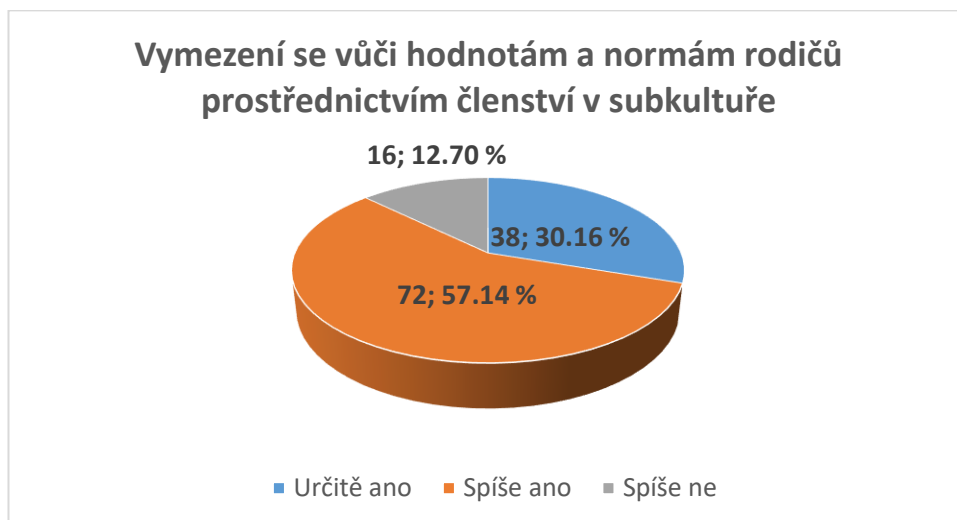
Většina respondentů (konkrétně 94 (74,61 %) respondentů) s výrokem souhlasila. Nejčastější odpovědí bylo „spíše ano“ – odpověď zvolilo 62 (49,21 %) respondentů. Odpověď „určitě ne“ uvedlo 11 (8,73 %) respondentů.

12. Příslušnost k subkultuře pomáhá dospívajícímu jasněji se vymezit vůči rodičům (jejich hodnotám, normám apod.):

Také u této otázky volili respondenti ze 4 nabízených odpovědí, které byly „určitě ano“, „spíše ano“, „spíše ne“ a „určitě ne“.

Odpovědi respondentů na tuto otázku jsou uvedeny blíže v grafu č. 20.

Graf 20: Otázka č. 12

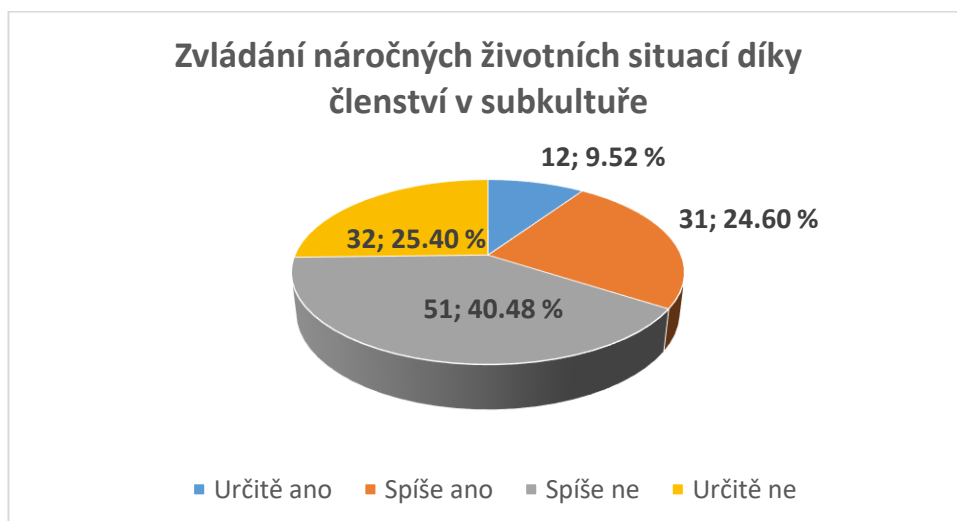


Zdroj: autor práce

Odpověď „určitě ne“ nezvolil žádný z respondentů. S výrokem většina respondentů souhlasila, přičemž nejčastější odpovědí bylo „spíše ano“ – tuto variantu uvedlo 72 (57,14 %) respondentů.

13. Členství v subkultuře pomáhá dospívajícímu lépe zvládat náročné životní situace:

Graf 21: Otázka č. 13

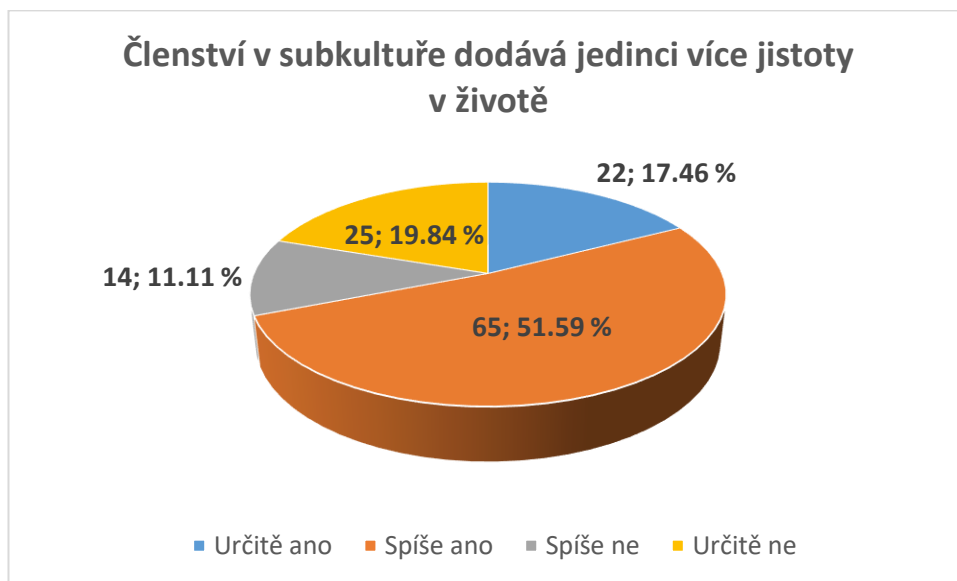


Zdroj: autor práce

Jak je z grafu č. 21 zřejmé, většina respondentů (konkrétně 83 (65,88 %) respondentů) s výrokem nesouhlasila. Odpověď „určitě ano“ zvolilo 12 (9,52 %) respondentů.

14. Příslušnost k subkultuře dává dospívajícímu více jistoty v životě (někam patří):

Graf 22: Otázka č. 14



Zdroj: autor práce

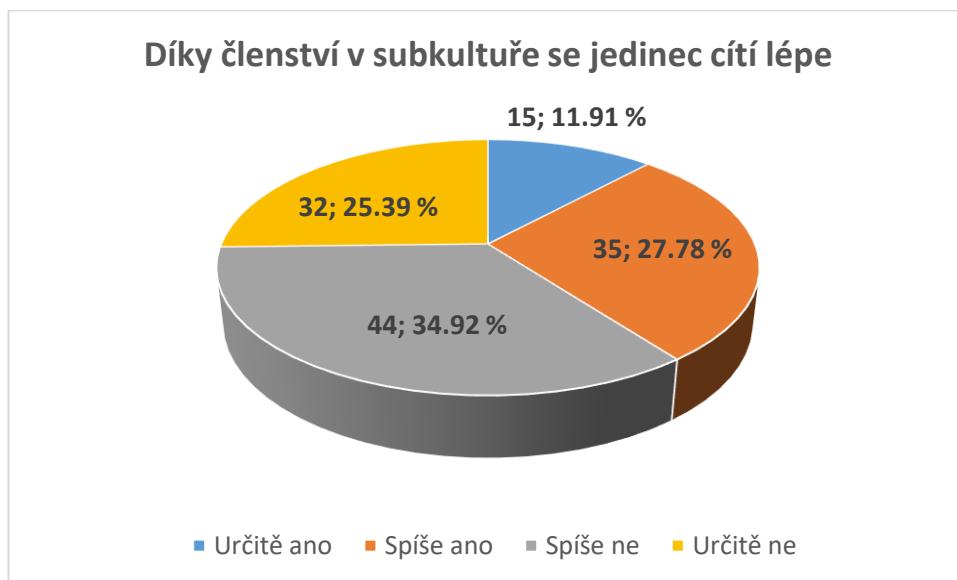
Většina respondentů s výrokem souhlasila. Nejčastěji volenou odpovědí bylo „spíše ano“ – odpověď uvedlo 65 (51,59 %) respondentů. Nejméně často volenou odpovědí bylo „určitě ne“ – odpověď uvedlo 25 (19,84 %) respondentů.

15. Členství v subkultuře pomáhá dospívajícímu cítit se lépe:

Také u této otázky vybírali respondenti ze 4 nabízených odpovědí, které byly „určitě ano“, „spíše ano“, „spíše ne“ a „určitě ne“.

Odpovědi respondentů na tuto otázku jsou uvedeny blíže v grafu č. 23.

Graf 23: Otázka č. 15



Zdroj: autor práce

S výrokem většina respondentů (konkrétně 76 (60,31 %) respondentů) nesouhlasila. Odpověď „určitě ano“ uvedlo 15 (11,91 %) respondentů a odpověď „určitě ne“ uvedlo 32 (25,39 %) respondentů.

4.4.1 Ověření hypotéz

Jak již bylo uváděno, formulovány byly též tři hypotézy. V první z nich bylo zjišťováno, zda má pohlaví vliv na četnost členství v subkulturách. Porovnávány byly odpovědi dívek a chlapců na otázku č. 1. Četnosti odpovědí (skutečné i očekávané) jsou uvedeny v tabulce č. 1.

Tabulka 1: Ověření hypotézy č. 1

Respondenti	ANO	NE	Celkem
	Skutečná (očekávaná) četnost	Skutečná (očekávaná) četnost	
Dívky	4 (17,57)	50 (36,43)	54
Chlapci	37 (23,43)	35 (48,57)	72
Celkem	41	85	126

Zdroj: autor práce

Vypočítaná hodnota testového kritéria $\chi^2 = 27,186$. Kritická hodnota testového kritéria chí-kvadrátu pro hladinu významnosti 0,05 a 1 stupeň volnosti $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$.

Vypočítaná hodnota testového kritéria 27,186 je větší než kritická hodnota. Z tohoto důvodu **byla zamítnuta nulová hypotéza** a přijata byla hypotéza alternativní (tj. byl zjištěn statisticky významný rozdíl mezi zkoumanými proměnnými).

Na základě ověření hypotézy č. 1 lze tvrdit, že se chlapci častěji než dívky stávají členy subkultur.

Druhá hypotéza se vztahovala k předpokladu, že adolescenti, kteří jsou členy některé ze subkultur, častěji experimentovali s drogami jinými než alkohol a cigarety než adolescenti, kteří nejsou členy žádné z existujících subkultur. Porovnávány byly odpovědi těchto skupin respondentů (rozřazení bylo provedeno na základě odpovědi respondentů na otázku č. 1) na otázku uvedenou v závěru dotazníku, zjišťující zkušenost respondentů s drogami. Odpovědi respondentů (očekávané i skutečné četnosti) jsou uvedeny v tabulce č. 2.

Tabulka 2: Ověření hypotézy č. 2

Respondenti	DROGY ANO	DROGY NE	Celkem
	Skutečná (očekávaná) četnost	Skutečná (očekávaná) četnost	
Členové subkultur	21 (13,99)	20 (27,01)	41
Nečlenové subkultur	22 (29,01)	63 (55,99)	85
Celkem	43	83	126

Zdroj: autor práce

Vypočítaná hodnota testového kritéria $\chi^2 = 7,903$. Kritická hodnota testového kritéria chí-kvadrátu pro hladinu významnosti 0,05 a 1 stupeň volnosti $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$.

Vypočítaná hodnota testového kritéria 7,903 je větší než kritická hodnota. Z tohoto důvodu **byla zamítnuta nulová hypotéza** a přijata byla hypotéza alternativní (tj. byl zjištěn statisticky významný rozdíl mezi zkoumanými proměnnými).

Na základě ověření hypotézy č. 2 lze tvrdit, že členové subkultur častěji experimentovali s drogami jinými než je alkohol a tabák než respondenti, kteří členy žádné subkultury nejsou.

Třetí hypotéza vyjadřovala předpoklad, že se členové subkultur častěji než nečlenové subkultur domnívají, že že příslušnost k subkultuře napomáhá jedinci porozumět sobě samému. Porovnávány byly odpovědi členů a nečlenů subkultur

na otázku č. 11, přičemž za volbu „ano“ byly považovány odpovědi „určitě ano“ a „spíše ano“ a za volbu „ne“ byly považovány odpovědi „spíše ne“ a „určitě ne“.

Pozorované a očekávané četnosti odpovědí vztahujících se k ověření třetí hypotézy jsou uvedeny v tabulce č. 3.

Tabulka 3: Ověření hypotézy č. 3

Respondenti	ANO	NE	Celkem
	Skutečná (očekávaná) četnost	Skutečná (očekávaná) četnost	
Členové subkultur	31 (30,59)	10 (10,41)	41
Nečlenové subkultur	63 (63,41)	22 (21,59)	85
Celkem	94	32	126

Zdroj: autor práce

Vypočítaná hodnota testového kritéria $\chi^2 = 0,032$. Kritická hodnota testového kritéria chí-kvadrátu pro hladinu významnosti 0,05 a 1 stupeň volnosti $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$.

Vypočítaná hodnota testového kritéria 0,032 je menší než kritická hodnota. Z tohoto důvodu **byla přijata nulová hypotéza** a zamítnuta byla hypotéza alternativní (tj. nebyl zjištěn statisticky významný rozdíl mezi zkoumanými proměnnými).

Na základě ověření hypotézy č. 3 lze tvrdit, že členové subkultur se stejně často jako nečlenové subkultur domnívají, že příslušnost k subkultuře napomáhá jedinci porozumět sobě samému.

5 DISKUSE

Výzkumné šetření bylo zaměřeno na problematiku subkultur; zejména na obeznámenost respondentů se subkulturami a názory adolescentů na to, jaký dopad mohou mít subkultury na život dospívajícího. Formulovány byly tři výzkumné otázky.

V první výzkumné otázce bylo zjišťováno, jaká je obeznámenost adolescentů s problematikou subkultur. Z výsledků výzkumu se lze domnívat, že tato obeznámenost je u většiny respondentů pouze teoretického rázu, neboť členem některé ze subkultur je pouze 32,54 % respondentů (byť byli respondenti vyzváni, aby uvedli, o jakou subkulturu se jedná, této možnosti využili pouze 2 respondenti). Ověřením první hypotézy bylo zjištěno, že se členy subkultur stávají častěji chlapi než dívky.

Většina respondentů zná nejznámější subkultury (např. skinheads, hooligans či hipster), subkultury méně známé (tj. preppy a visual key) však bylo pro velkou část respondentů obtížné z nabízených charakteristik rozpoznat.

K nejvýznamnějším znakům subkultur patří podle Heluse⁷³ autostylizace (tj. způsob oblékání, styl chůze, účes apod.), specifické místo, kde se členové subkultur setkávají (tím může být taneční scéna, tedy konkrétní hudební klub, nebo třeba nádraží) a též identita, tj. pocit sounáležitosti s danou skupinou. K tomuto názoru se klonila i většina respondentů, neboť celkem 42,85 % respondentů uvedlo jako hlavní znak subkultur celkový životní styl, 7,94 % respondentů uvedlo styl oblékání a 1,59 % respondentů uvedlo semknutou komunitu. I přesto si však velká část respondentů (konkrétně 19,83 %) spojuje subkultury především s hudbou, kterou tato společenství vyznávají a poslouchají.

To, že respondenti určité subkultury znají, ještě neznamená, že se jim dané subkultury líbí. Subkulturu skinheads znají všichni respondenti, ale líbí se pouze 25,40 % respondentů. Členy skinheads je 7,94 % respondentů, což koresponduje s výsledky šetření z Německa z roku 1992, kterého se zúčastnilo 234 respondentů a z výzkumu vyplynulo, že celkem 5,6 % mladistvých do 18 let se k této subkultuře hlásí.⁷⁴ Nejméně znají respondenti subkultury preppy a visual key. Většina respondentů se domnívá,

⁷³ HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy. 2.*, přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2015, s. 184.

⁷⁴ SMOLÍK, Josef. *Subkultury mládeže*. Praha: Grada, 2010, s. 140-141.

že členem subkultury může být i jedinec starší, tj. nikoliv pouze dospívající či mladý dospělý.

Z výsledků vztahujících se k první výzkumné otázce vyplývá, že respondenti jsou poměrně dobře obeznámeni s problematikou subkultur. Znají nejnámější subkultury, někteří respondenti jsou i členy známých subkultur. Respondenti rozumí tomu, co je pro subkultury charakteristické a jsou obeznámeni i s tím, že členství v subkultuře není pouze doménou mladých lidí.

Druhou výzkumnou otázkou bylo zjišťováno, jaký je dopad subkultur na chování adolescentů. Respondenti se většinou neoblékají dle stylu, který přináší některé ze subkultur, což je dáno pravděpodobně tím, že většina respondentů (tj. 67,46 % všech respondentů) uvedla, že není členem některé ze subkultur. Členem subkultury je 32,54 % respondentů, avšak pouze 31,75 % respondentů uvedlo, že se obléká podle toho, jaký trend v některé ze subkultur panuje.

Podle většiny respondentů také nezíská člověk členstvím v subkultuře více skutečných přátel, spíše si členství v subkultuře spojují respondenti s užíváním drog (tohoto názoru je 69,04 % respondentů, resp. tito respondenti se domnívají, že členové subkultur častěji užívají drogy než nečlenové subkultur). Z výsledků našeho výzkumu (ověření hypotézy č. 2 pomocí chí-kvadrátu pro čtyřpolní tabulku) také vyplynulo, že respondenti, kteří se k některé ze skupin hlásí, sami častěji v porovnání s nečleny subkultur experimentovali s drogami jinými než alkohol a tabák, tj. nemusí se jednat pouze o domněnku, ale o skutečnost. Zároveň jsme si však vědomi toho, že výsledky našeho výzkumu nelze generalizovat na celou populaci českých adolescentů, neboť mimo jiné nebyl proveden náhodný výběr a výběrový vzorek tedy není reprezentativní.

Podobně jako si respondenti spojují subkultury s užíváním drog, většina respondentů se také domnívá, že členství v subkultuře je spojeno s nezákonnou činností. Zároveň si však respondenti uvědomují, že nelze pohled na subkultury zevšeobecňovat; každá subkultura je jiná, jiná je její filosofie, a tedy většina respondentů (konkrétně 58,73 % z celkového počtu) uvedla, že vliv subkultury na jedince může být různý, protože záleží na tom, o jakou subkulturu se jedná.

Z odpovědí respondentů vztahujících se ke druhé výzkumné otázce vyplývá, že subkultury dle názoru respondentů mají dopad na chování adolescentů, mnohdy

i negativní (to se týká např. užívání drog či nezákonné činnosti), avšak záleží vždy na tom, o jakou subkulturu se jedná.

Ve třetí výzkumné otázce bylo zjišťováno, jaký dopad mají subkultury na vnitřní prožívání adolescentů.

Respondenti se domnívají, že subkultury jsou významné vzhledem k formování identity dospívajícího. Podle 74,61 % respondentů příslušnost k subkultuře napomáhá jedinci lépe se zorientovat v tom, kdo je, jaký je (při ověřování třetí hypotézy pomocí chí-kvadrátu nebylo zjištěno, že by tento názor zastávali častěji respondenti, kteří členy některé ze subkultur jsou).

Příslušností k subkultuře se podle respondentů může adolescent lépe vymezit vůči rodičovské autoritě, avšak samo členství nepomáhá podle respondentů lépe zvládat náročné životní situace ani cítit se lépe, avšak podle 69,05 % respondentů dodávají subkultury svým adolescentním členům více jistoty v životě.

Výše uvedená zjištění jsou dle našeho názoru jen zdánlivě v rozporu. Na to, aby se jedinec vypořádal s náročnými situacemi, je zapotřebí především vnitřních zdrojů – pokud tedy např. má adolescent potíže ve škole, členství v subkultuře mu v tom může pravděpodobně jen velmi málo napomoci.

Jak však uvádí Janošová,⁷⁵ v dospívání narůstá význam vrstevníků – vrstevnická skupina (tedy i referenční skupina, kterou představuje subkultura) se stává pro dospívajícího vzorem a její členové partnery k diskusi různého zaměření. V intenzivním kontaktu s těmi, komu dotyčný věří a s kým si je blízký v názorech a prožívání, tak dospívající lépe poznává sám sebe, může sám sebe zkoumat, zakouší sama sebe v různých, často na zážitky velmi bohatých situacích. V subkultuře nalézá přátele, kteří jej mohou podpořit, když potřebuje – tedy mezi „svými“ se cítí i lépe.

Z výsledků vztahujících se ke třetí výzkumné otázce vyplývá, že subkultury mají či mohou být značný dopad na vnitřní prožívání jedince, zejména co se týče formování identity a well-being, tedy pocitu duševní pohody.

Cílem výzkumu bylo zjistit, jaký je vztah adolescentů k subkulturám a jaký dopad mají subkultury na psychosociální vývoj adolescentů. Cíl výzkumu byl dle našeho názoru naplněn. Subkultury nejsou pro oslovené respondenty pojmem neznámým – zejména

⁷⁵ JANOŠOVÁ, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Praha: Grada, 2008, s. 218.

známé a početné subkultury respondenti znají, někteří jsou i jejich členem. Na subkultury pohlíží respondenti vybaveni teoretickými znalostmi, patrně i vycházejí z osobní zkušenosti – subkultury vnímají jako společenství, které je otevřené lidem všeho věku a které může mít na jedince negativní i pozitivní vliv; podle respondentů je nutné v tomto ohledu rozlišovat, o jakou subkulturu se jedná.

Zejména pro dospívající mohou mít dle respondentů subkultury velký význam, protože jim pomáhají absolvovat náročné období adolescence tím, že dávají jedinci příležitost lépe se zorientovat v tom, kdo je a jaký je. Se subkulturami však souvisí podle respondentů též nebezpečí vyššího užívání drog a realizace nelegální činnosti.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce se věnovala tématu Subkultury jako jev ovlivňující psychosociální vývoj mládeže. Cílem práce bylo zjistit, jak se mládež ve věku 14-19 let orientuje v jednotlivých subkulturách a jejich projevech. Zda jsou sami příslušníky nějaké subkultury, co jim to přineslo a jestli příslušnost k subkultuře nějakým způsobem ovlivnila jejich životní postoj, jejich názory, či vzhled, styl oblékání a jiné.

Práce byla rozčleněna na teoretickou a praktickou část. V teoretické části byly definovány pojmy mládež, kultura, subkultura, sociální identita a termín psychosociální vývoj. Dále zde byly přiblíženy počátky subkultur a blíže popsány vybrané tradiční subkultury mládeže v České republice. Jejich historie, znaky a také vzhled a styl oblékání. Vzhledem k velkému množství existujících subkultur a s přihlédnutím k rozsahu této práce jsem byl nucen vybrat pouze některé subkultury. Zvolil jsem ty, které jsou v Čechách asi nejvíce známé a nejpočetněji zastoupené, ale i k těm by se daly ještě připojit další, neméně zajímavé. Těmi jsou například subkultury spojené se zkrášlováním, těla (Tattoo, Body building..), subkultury taneční (Techno, Disco..) a mnoho dalších.

V praktické části byl popsán průběh a výsledky dotazníkového šetření zaměřeného na mládež ve věku 14-19 let. Výzkum měl za cíl zjistit, jak se mládež v tomto věku orientuje v problematice subkultur. Zda znají jednotlivé subkultury, jejich projevy, odlišnosti a znaky. Jaký mají k subkulturám postoj, zda jsou příslušníky některé z nich, jaký to na ně má vliv.

SEZNAM LITERATURY

518, Vladimír, VESELÝ, Karel, SOUČEK, Tomáš. *Kmeny*. Praha. Big Boss & Yinachi, 2011. 517 s. ISBN 978-80-903973-2-3.

BLINKA, Lukáš a kol. *Online závislosti: Jednání jako droga? Online hry, sex a sociální sítě. Diagnostika závislosti na internetu. Prevence a léčba*. Praha: Grada, 2015. 198 s. ISBN 978-80-210-7975-5.

BRINTHAUPT, Thomas B., LIPKA, Richard P. (eds.). *Understanding Early Adolescent Self and Identity: Applications and Interventions*. Albany: State University of New York Press, 2002. 405 s. ISBN 0-7914-5333-2.

ČERNÁ, Alena, ŠMAHEL, David. Sebepoškozování v adolescenci: kontext reálného versus virtuálního prostředí a subkultur Emo a Gothic. *E-psychologie*. 2009, roč. 3, č. 4, s. 26-44.

DANICS, Štefan. *Extremismus: hrozba demokracie*. Praha: Police History, 2002. 128 s. ISBN 80-86477-07-X.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. 4., nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011. 372 s. ISBN 978-80-246-1966-8.

GOODLAD, Lauren M.E., BIBBY, Michael (eds.). *Goth: Undead Subculture*. Durham, London: Duke University Press, 2007. 454 s. ISBN 978-082239218.

HAENFLER, Ross. *Subcultures: The Basics*. New York: Routledge, 2014. 192 s. ISBN 978-0-415-53031-6.

HEBDIGE, Dick. *Subkultura a styl*. Praha: Dauphin: Volvox Globator, 2012. 239 s. ISBN 978-80-7272-197-9.

HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 2., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2015. 399 s. ISBN 978-80-247-4674-6.

HORVÁTHOVÁ, Petra, BLÁHA, Jiří, ČOPÍKOVÁ, Andrea. *Řízení lidských zdrojů: nové trendy*. Praha: Management Press, 2016. 428 s. ISBN 978-80-7261-430-1.

- CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2016. 254 s. ISBN 978-80-247-5326-3.
- JANOŠOVÁ, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Praha: Grada, 2008. 285 s. ISBN 978-80-247-2284-9.
- JENKS, Chris. *Subculture: The Fragmentation of the Social*. Londýn: Sage, 2005. 158 s. ISBN 0-7619-5370-1.
- KOLÁŘOVÁ, Marta, ORAVCOVÁ, Anna (ed.). *Revolta stylem: hudební subkultury mládeže v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství: Sociologický ústav AV, 2011. 264 s. ISBN 978-80-7419-060-5.
- KUTNOHORSKÁ, Jana. *Multikulturní ošetřovatelství*. Praha: Grada, 2013. 160 s. ISBN 978-80-247-4413-1.
- LANGMEIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. 368 s. ISBN 80-247-1284-9.
- LEBLANCK, Lauraine. *Pretty in Punk: Girls' Gender Resistance in a Boys' Subculture*. 4. vyd. New Brunswick, New Jersey, London: Rutgers University Press, 2002. 286 s. ISBN 0-8135-2650-7.
- MACEK, Petr. *Adolescence*. Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 2003. 141 s. ISBN 80-7178-747-7.
- MORRISON-VALFRE, Michelle. *Foundations of Mental Health Care*. 5th ed. Missouri: Elsevier, 2013. 512 p. ISBN 978-0-323-08620-2.
- RAK, Roman, MATYÁŠ, Vašek, ŘÍHA, Zdeněk. *Biometrie a identita člověka ve forenzních a komerčních aplikacích*. Praha: Grada, 2008. 631 s. ISBN 978-80-247-2365-5.
- REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. 192 s. ISBN 978-80-247-3006-6.
- SEDLÁČKOVÁ, Daniela. *Rozvoj zdravého sebevědomí žáka*. Praha: Grada, 2009. 123 s. ISBN 978-80-247-2685-4.
- SMOLÍK, Josef. *Subkultury mládeže*. Praha: Grada, 2010. 281 s. ISBN 978-80-247-2907-7.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka et al. *Přehled vývojové psychologie*. 2., nezm. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. 175 s. ISBN 80-244-0629-2.

ŠIRŮČEK, J., ŠIRŮČKOVÁ, M. Vývoj a zkoumání vrstevnických vztahů. In MACEK, P., LACINOVÁ, L. (eds). *Vztahy v dospívání*. Brno: Barrister & Principal, 2012, s. 41-54.

ŠMAHEL, D., KONEČNÝ, Š. Vztahy na internetu: fantazie i zklamání. In MACEK, P., LACINOVÁ, L. (eds). *Vztahy v dospívání*. Brno: Barrister & Principal, 2012, s. 161-174.

ŠTEFKOVÁ, Martina, DOLEJŠ, Martin. *Resilience u adolescentů v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. 98 s. ISBN 978-80-244-4903-6.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., aktualiz. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1.

VANÍČKOVÁ, Eva, HYNČICA, Viktor, VOTAVOVÁ, Jana. *Násilí namířené proti sobě samému u teenagerské populace*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – 3. lékařská fakulta, 2010. 60 s. ISBN 978-80-254-9075-4.

VÝROST, Jozef, SLAMĚNÍK, Ivan. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008. 404 s. ISBN 978-80-247-1428-8.

Elektronické zdroje:

CRHÁKOVÁ, Ellen. *Co je preppy style?* [online] 29. srpna 2016 [cit. 5. února 2017]. Dostupné z: <http://www.ellencrhakova.cz/co-je-preppy-style/>.

DŽAMBAZOVIČ, Roman. Nové možnosti interpretácie mládežnickej subkultury. In *Subkultúry mládeže*, 1999, s. 8-13. [cit. 2. února 2017]. Dostupné z: https://www.iuventa.sk/files/documents/7_vyskummladeze/prieskumy/zbornik_ssssubkulturymladeze.pdf.

KVICKA. *Visual kei – co to je a odkud se vzalo?* [online] 31. července 2016 [cit. 5. února 2017]. Dostupné z: <http://kvicky.blog.cz/1607/visual-kei-co-to-je-a-odkud-se-vzalo>.

LEVÍNSKÁ, Markéta. *Identita a sociální identifikace dospívajících v kontextu subkultur*. [online] Praha, 2012 [cit. 3. února 2017]. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Vedoucí práce: Iveta Sovová.

TOMEŠ, Michal. *Je generace Y zhouba nebo spása?* [online] 30. března 2016 [cit. 3. února 2017]. Dostupné z: <http://student.e15.cz/agora/je-generace-y-zhouba-nebo-spasa-1283800>.

VESELÝ, Karel. *Děti konzumního ráje.* [online] 2012 [cit. 5. února 2017]. Dostupné z: <http://www.novyprostor.cz/clanky/396/deti-konzumniho-raje>.

ZBOŘIL, Jonáš. *Generace Y nepotřebuje subkultury.* [online] 13. února 2015 [cit. 3. února 2017]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/radiowave/spolecnost/_zprava/generace-y-nepotrebuje-subkultury-neni-se-proti-cemu-vymezovat--1455336.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1 Stavby identity podle Jamese E. Marcii.....	17
--	----

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Rozložení výzkumného vzorku dle věku.....	32
Graf 2: Charakteristika výzkumného vzorku dle typu školy	33
Graf 3: Otázka č. 2	34
Graf 4: Otázka č. 3	35
Graf 5: Otázka č. 4a	36
Graf 6: Otázka č. 4b	36
Graf 7: Otázka č. 4c	37
Graf 8: Otázka č. 4d	37
Graf 9: Otázka č. 4e	38
Graf 10: Otázka č. 4f.....	38
Graf 11: Otázka č. 4g	39
Graf 12: Otázka č. 4h	39
Graf 13: Otázka č. 5	40
Graf 14: Otázka č. 6	41
Graf 15: Otázka č. 7	41
Graf 16: Otázka č. 8	42
Graf 17: Otázka č. 9	42
Graf 18: Otázka č. 10	43
Graf 19: Otázka č. 11	44
Graf 20: Otázka č. 12	45
Graf 21: Otázka č. 13	45
Graf 22: Otázka č. 14	46
Graf 23: Otázka č. 15	47

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Ověření hypotézy č. 1	47
Tabulka 2: Ověření hypotézy č. 2	48
Tabulka 3: Ověření hypotézy č. 3	49

Příloha č. 1: Dotazník

DOTAZNÍK

Dobrý den. Jmenuji se Filip Král a jsem studentem Jihočeské Univerzity, Sociální pedagogiky. Rád bych vás touto cestou požádal o spolupráci na bakalářské práci věnované problematice subkultur.

Vaše anonymita bude zachována. V případě zájmu Vám rád umožním přístup k zjištěným informacím a výsledkům práce – v tom případě mne prosím kontaktujte na e-mailu: kral.filip1310@gmail.com

Děkuji za Váš čas, ochotu a spolupráci v tomto výzkumu.

Při vyplňování dotazníku vybírejte prosím u každé otázky jen jednu možnost. Tam, kde volíte možnost „jiné“, prosím uveďte Vaši konkrétní odpověď.

1. Jsi členem nějaké subkultury?

- a) Ano (prosím uveď jaké).....
.....
- b) Ne

2. Přiřaď ke každé ze subkultur z níže nabízených charakteristik tu, která danou subkulturu vystihuje:

Subkultury	Výrok (písmeno)
Skinheads	
Punk	
Gothic	
Emo	
Hipster	
Hooligans	
Visual Kei	
Preppy	

- a) Nápadné, hodně barevné oblečení, hodně make-upu, hudební styl j-rock

- b) Triko s límečkem, jachtařské boty s bílou podrážkou, důraz na dokonalost a připravenost
- c) Oi!, krátký sestřih, těžké boty
- d) Číro, vysoké boty, úzké potřhané džíny, řetěz, spínací špendlík
- e) Třetí poločas, boxer, vandalismus, násilí
- f) Křesťanská a keltská mytologie, upířská tematika, černé oblečení a líčení
- g) Brýle s černými obroučkami, úzké kalhoty, vintage
- h) Černé oblečení, depresivní nálada, melancholie, sebepoškozování

3. Pro subkultury je nejvýraznějším znakem jejich:

- a) Hudební styl
- b) Styl oblékání
- c) Životní styl celkově
- d) Přesvědčení, filosofie, názory
- e) Užívání drog ve velké míře
- f) Nezákonné jednání
- g) Semknutá komunita
- h) Jiné (uveďte prosím).....

4. Znáš uvedené subkultury? U každé subkultury v tabulce prosím zaškrtni výrok, který nejlépe vyjadřuje tvůj názor:

Subkultury	Ano, jsem členem, členkou	Ano, docela se mi líbí	Ano, moc se mi nelíbí	Ano, vůbec se mi nelíbí	Ne
Skinheads					
Punk					
Gothic					
Emo					
Hipster					
Hooligans					
Visual Kei					
Preppy					

5. Členy subkultur jsou pouze mladí lidé (dospívající, mladí dospělí):

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne

6. V oblékání preferuji styl, který přináleží některé ze subkultur:

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne

7. Členství v subkultuře dává člověku možnost poznat více opravdových přátel:

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne

8. Členové subkultur oproti nečlenům subkultur častěji užívají drogy

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne

9. Členové subkultur se častěji oproti nečlenům subkultur dopouštějí trestné činnosti (násilné chování, výtržnictví a vandalismus, distribuce drog apod.)

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne

10. Členství v subkultuře má na chování jejího člena spíše:

- a) Pozitivní vliv
- b) Negativní vliv
- c) Pozitivní i negativní vliv
- d) Nelze říci, záleží na každé subkultuře

Zde můžeš svoji odpověď doplnit, vysvětlit.....

.....

11. Příslušnost k subkultuře pomáhá dospívajícímu lépe porozumět tomu, kdo je, jaký je:

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne

12. Příslušnost k subkultuře pomáhá dospívajícímu jasněji se vymezit vůči rodičům (jejich hodnotám, normám apod.):

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne

13. Členství v subkultuře pomáhá dospívajícímu lépe zvládat náročné životní situace:

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne

14. Příslušnost k subkultuře dává dospívajícímu více jistoty v životě (někam patří):

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne

15. Členství v subkultuře pomáhá dospívajícímu cítit se lépe:

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne

Jsi:

- a) Kluk
- b) Holka

Tvůj věk:.....

Zkoušel jsi experimentovat s drogami jinými, než je alkohol a tabák?

- a) Ano
- b) Ne